

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Roma Bartkevičiūtė

**SOCIOEDUKACINIO KONSULTAVIMO ĮVAIKINIMO PROCESĖ
TIKSLINGUMAS IR POREIKIS: ESAMA SITUACIJA IR SIEKIAMYBĖ**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovas – prof. A. Juodraitis

2014

Turinys

Santrauka.....	3
Įvadas	4
1. Įvaikinimas kaip psichosocialinio ir teisinio nepilnamečių socializacijos procesų valdymo determinantas	7
1.1. Įvaikinimo sampratos psichosocialiniai ir teisiniai aspektai	9
1.2. Įvaikinimo problemos sprendimo praktika Lietuvoje ir užsienio šalyse.....	13
1.3. Įvaikinimas kaip psichosocialinės raidos kintamųjų skatinimo veiksnys	18
1.4. Socialinis pedagogas kaip įvaikinimo proceso dalis: realybė ir siekiamybė.....	21
2. Įvaikintų nepilnamečių ir tėvių psichosocialinės ir socioedukacinės problemos ir socialinio palaikymo poreikis.....	22
2.1. Tyrimo metodika.....	22
2.2. Tyrimo imtis.....	23
2.3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas	25
2.3.1 Apsisprendimą įvaikinti motyvuojantys ir apsunkinantys veiksniai	25
2.3.2. Įvaikinti besiruošiantiems asmenims ir įvaikinusiems asmenims kylančios baimės ir nerimas	29
2.3.3. Skirtingų institucijų įsitraukimas ir atliekamos funkcijos įvaikinimo procese.....	36
2.3.4. Socioedukacinių konsultacijų teikimas įvaikinimo procese – esama situacija.....	42
2.3.5. Socioedukacinių paslaugų teikimą apsunkinantys elementai – poreikis daryti pokyčius.	49
Išvados.....	53
„Projektinė dalis“.....	57
Literatūros sąrašas.....	63
Summary	68
Priedai	68

Santrauka

Įvaikinimas yra procesas, kurio metu tarp tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninių ir turtinių bei pareigų panaikinimas ir tėvių bei jų giminaičių ir įvaikių bei jų palikuonių tarpusavio asmeninių ir turtinių teisių bei pareigų sukūrimas kaip giminaičiams pagal kilmę. Siekiant užtikrinti sklandų bei sėkmingą įvaikinimo procesą, bei mažinant įtampą įvaikinto vaiko adaptacijos metu, prisitaikant naujoje aplinkoje yra būtinas socioedukacinis darbas viso įvaikinimo proceso metu, paslaugas teikiant šeimai ketinančiai įsivaikinti, ruošiant vaiką, kurį ketinama įvaikinti ir organizuojant paslaugas po įvaikinimo fakto paskelbimo.

Atliekant tyrimą išsikelta hipotezė - tikėtina, kad įvaikinimo procesą apsunkina skirtingų institucijų dalyvaujančių įvaikinimo procese, nesistemiškai teikiamos socioedukacinės konsultacijos.

Tyrimo tikslas - atskleisti įvaikinimui besiruošiančių šeimų, vaikų ir įvaikinusių šeimų socioedukacinių konsultacijų poreikį ir gaunamą pagalbą.

Tyrimas sudarė galimybę atskleisti įvaikinimo procese dalyvaujančių šalių poreikį konsultuotis, bei tikslinių socioedukacinių konsultacijų prieinamumą. Duomenys apdoroti taikant turinio (content) analizės metodą. Atliekant tyrimą taikomas interviu metodas, naudojant pusiau standartizuotą klausimyną. Pateikti klausimai atviri.

Tiriamieji buvo atrinkti pagal tikslingą imtį N=13. Tyrime dalyvavo 3 socialiniai darbuotojai, vykdantys šeimų pasirengimą įvaikinimui, 2 besirengiančios įvaikinimui šeimos, 2 šeimos ir 1 asmuo jau įvaikinę, 1 specialistas – tarptautinio įvaikinimo konsultantas, 1 vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėjas, 2 socialiniai pedagogai, dirbantys vaikų globos namuose, 1 vaikų globos namų administracijos atstovas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog socioedukacinių konsultacijų teikimas yra reikšmingas faktorius, įtakojantis įvaikinimo sėkmę, tačiau Lietuvoje yra suformuoti tik kai kurie sistemos elementai, tačiau trūksta koordinavimo, apjungimo.

Įvadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Lietuvoje kasmet apie 2000 vaikų netenka tėvų globos, teigia VŠĮ vaiko ir tėvų centro „Aš ir mes“ vadovė Kristina Vilytė.¹ Daugiau nei pusė jų atsiduria globos institucijose. Remiantis Lietuvos Respublikos oficialiosios statistikos portalo duomenimis 2012 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 95 vaikų globos įstaigos, kuriuose gyveno 4611 nepilnamečiai asmenys, 2011 m. tokių įstaigų buvo 107, gyveno 4870 vaikų, o 2010 m. 112 vaikų globos įstaigų, kuriuose buvo apgyvendinta 5000 vaikų.² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje vaiko apgyvendinimas globos namuose nurodomas kaip kraštutinė alternatyva. Ratifikavusi Vaiko teisių konvenciją Lietuvos valstybė, prisiėmė atsakomybę už reformą, kuri sukurtų alternatyvą vaikų ugdymui globos įstaigose. Nors statistika atskleidžia faktą, jog tiek globos įstaigų, tiek juose gyvenančių globojamų vaikų mažėja, tačiau akivaizdu, jog procesas, kada tėvų globos netekę vaikai suranda naujas šeimas, vyksta pernelyg lėtai. Psichologinis klimatas, socialinė aplinka, ir tėvų atsakomybė, bei gebėjimai ypatingai įtakoja kiekvieno naujagimio pažintinius bei raidos procesus. Didelėje vaikų globos institucijoje nėra lengva sudaryti sąlygas ne tik sklandžiam, bet ir būtinam vaiko pažintinės bei emocinės-socialinės sveikatos raidos vyksmui (Raslavičienė, 2001). Pastaruoju metu, kada biologiniai tėvai atsisako auginti savo vaiką, arba neturi tokių galimybių, dėl destruktivaus gyvenimo būdo, vis dažniau kreipiamas dėmesys į įvaikinimą, nes tai globos forma, mažiausiai nutolusi nuo gyvenimo biologinėje šeimoje.

Įvaikinimas yra procesas, kurio metu tarp tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninių ir turtinių bei pareigų panaikinimas ir įtėvių bei jų giminaičių ir įvaikių bei jų palikuonių tarpusavio asmeninių ir turtinių teisių bei pareigų sukūrimas kaip giminaičiams pagal kilmę³. Šiuo atveju suaugę asmenys, kurie dalyvauja įvaikinimo procese atstoja biologinės šeimos ryšius. Įtėviai skatina įvaikio protinį ir dorovinį vystymąsi. Čia jis visapusiškai patenkina savo poreikius (prieraišumą artimiesiems, įtėvių dėmesį ir kt.). Šeima vaikui garantuoja šiltus emocinius santykius, saugumo jausmą, psichologinį komfortą, pagarbų požiūrį į kitus žmones, darbą, savęs pažinimą (Braslauskienė, 2002).

¹ ĮVAIKINIMAS: NEBIJOKITE KLAUSTI IR ŽENGTI PIRMO ŽINGSNIO. <http://vaikugloba.lt/?portfolio=ivaikinimas-nebijokite-klausti-ir-zengti-pirmo-zingsnio> (žiūrėta 2014.05.10)

² Oficialiosios statistikos portalas. <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=65cfedf8-5b25-4445-a3c3-0e00650999c0> (žiūrėta 2014.05.10)

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 1422 „ĮvaikinimoapskaitosLietuvosRespublikojetvarka“//Valstybėsžinios. 2002, Nr.90-3856.

Siekiant užtikrinti sklandų bei sėkmingą įvaikinimo procesą, bei mažinant įtampą įvaikinto vaiko adaptacijos metu, prisitaikant naujoje aplinkoje yra būtinas socioedukacinis darbas viso įvaikinimo proceso metu, paslaugas teikiant šeimai ketinančiai įsivaikinti, ruošiant vaiką, kurį ketinama įvaikinti ir organizuojant paslaugas po įvaikinimo fakto paskelbimo. Galimybė konsultuotis su socialiniais darbuotojais, socialiniais pedagogais, psichologais, medikais, užmezgant emociškai tvirtus santykius, bei pažįstant vaiką ir jo poreikius, gali tapti pagrindiniu sėkmingo įvaikinimo veiksmu.

Socioedukacinė veikla – tai permanentinį pobūdį turinti veikla, nukreipta į visapusišką ugdytinio galių plėtojimą ir ugdymą, sąlygų asmenybės vystymuisi ir individualiam ugdymuisi sudarymą, užtikrinant pilnutinę ugdytinio socializaciją jį supančioje aplinkoje bei jo integraciją, kartu įgalinant jį prisitaikyti prie nuolat pasaulyje vykstančių visuomenės pokyčių (Štuopytė; 2002).

Socioedukacinės konsultacijos tampa priemone padedančia įvaikiui sėkmingai socializuotis, kurti patvarius santykius, saugiai prisirišti. Jos būtinos ir tėviams. Šiems asmenims reikia socioedukacinių konsultacijų, kurios padėtų suvokti savo vaidmenį ketinamo įvaikinti ar įvaikinto vaiko pasaulyje ir padėtų integruotis į jų šeimą, kad šis taptų pilnaverte jos dalimi ir jaustų komfortą, atsipalaidavimą, pasitikėjimą, galimybę laisvai ir drąsiai reikšti savo mintis (Čepukienė, 2011).

2007m. Lietuva įsigijo bendrąją globėjų ir tėvių rengimo programą PRIDE (Parents Resources for Information, Development and Education)⁴. Nuo 2012 metų pakeistas programos pavadinimas į GIMK (Globėjų ir tėvių mokymas ir konsultavimas). Pradėtas programos įgyvendinimas sudarė galimybes daugiau dėmesio skirti būsimų tėvių paieškai, rengimui. Taip pat atsirado galimybė įvaikinusiems asmenims konsultuotis po įvaikinimo.

Moksliniu požiūriu žvelgiant į įvaikinimo procesą, ši reiškinį tyrinėjo Balzarevičiūtė R. (1996). Ji siekė išsiaiškinti vyraujančias problemas įvaikinimo procese, nustatyti tėvių ir įvaikių poreikius. Braslauskienė R. (2002) siekė atskleisti nuostatas į įvaikinimą Lietuvoje bei kylančius klausimus, kurie susiję su šiuo procesu. Astrauskienė A. (2001) tyrinėjo teisinius įvaikinimo Lietuvoje pagrindus ir įgyvendinimo problemas. Keršytė B. (2004) tyrinėjo socialinio darbuotojo vaidmenį dirbant su asmenimis, norinčiais įsivaikinti. Dulinskaitė (2006) tyrinėjo visuomenės nuomonę, požiūrį į įvaikinimą, Bloznelienė D. (2010) tyrinėjo atvirumo klausimą įvaikinimo procese, remdamasi įmočių patirtimi. Krasauskaitė K. (2010) tyrinėjo socioedukacinės pagalbos organizavimą įvaikinimo metu. Pileckaitė – Markovienė M., Lazdauskas T., (2004) tyrinėjo vaikų raidą, kurie neteko tėvų globos. Apie įvaikinimo procesą tarptautiniu aspektu Lietuvoje rašė Vaitkevičiūtė I. (2004). Vosylienė E. (2009) rašė apie socioedukacinį darbą su vaiku.

⁴ Metodinė programa, mokymų seminarų ciklas ir medžiaga ketinantiems įvaikinti ar globoti vaikus. Programa remiamasi JAV, Olandijos, Vengrijos, Skandinavijos ir kitų pasaulio šalių sukaupta patirtimi.

Įvaikinimo procesas yra aktualus ir svarbus šių dienų visuomenėje. Tai reikšmingos pagalbos forma vaikui, netekusiam biologinių tėvų globos. Tačiau kyla probleminis klausimas, koks yra socioedukacinių konsultacijų poreikis įvaikinimo proceso metu, ir kaip šios konsultacijos teikiamos asmenims, ketinantiems įvaikinti ir vaikams, kuriuos ketinama įvaikinti.

Tyrimo objektas. Socioedukacinių konsultacijų poreikis ir teikimo procesas, įvaikinimo proceso metu.

Hipotezė. Tikėtina, kad įvaikinimo procesą apsunkina skirtingų institucijų dalyvaujančių įvaikinimo procese, nesistemiškai teikiamos socioedukacinės konsultacijos.

Tyrimo tikslas. Atskleisti įvaikinimui besiruošiančių šeimų, vaikų ir įvaikinusių šeimų socioedukacinių konsultacijų poreikį ir gaunamą pagalbą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti teorinę ir empirinę medžiagą, siekiant išsiaiškinti socioedukacinių konsultacijų poreikį ir jų tenkinimą.
2. Taikant pusiau struktūruotą interviu klausimyną specialistams, būsimiems ir esamiems tėvams nustatyti socioedukacinių konsultacijų tikslingumą ir poreikį.
3. Taikant turinio analizę, atskleisti tėvų, vaikų ir ketinančių įsivaikinti šeimų ir asmenų socioedukacinių konsultacijų poreikį ir galimybę jas gauti.

Tyrimo dalyviai.

Tiriamieji buvo atrinkti pagal tikslinę imtį N=13. Tyrime dalyvavo 3 socialiniai darbuotojai, vykdytys šeimų pasirengimą įvaikinimui, 2 besirengiančios įvaikinimui šeimos, 2 šeimos ir 1 asmuo jau įvaikinę, 1 specialistas – tarptautinio įvaikinimo konsultantas, 1 vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėjas, 2 socialiniai pedagogai, dirbantys vaikų globos namuose, 1 vaikų globos namų administracijos atstovas. Tyrimas organizuotas 2014 metų vasario – balandžio mėnesiais.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Teoriniai: mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė.

Empiriniai: atliktas kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą interviu klausimyną. Suformuoti atviri klausimai, kuriais remiantis apklausti respondentai. Duomenų aprašymas turinio (content) analizė, konkretaus teksto analizė, naudojant programą Microsoft Office Word.

1. Įvaikinimas kaip psichosocialinio ir teisinio nepilnamečių socializacijos procesu valdymo determinantas

Vienas labiausiai traumuojančių ir stresą vaikui sukeliančių veiksnių yra tėvų praradimas arba atskyrimas nuo jų. Tokia situacija atsiranda tada, kada vaiko tėvai miršta, arba dėl tam tikrų nesocialaus gyvenimo bruožų, bei prarastų socialinių įgūdžių nebegeba pasirūpinti savo nepilnamečiais vaikais.

socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui.⁵

Neretai Lietuvoje visos šeimos, kurioms reikalinga kokia nors pagalba iš šalies, įvardijamos kaip „asocialios“. Šis terminas netinkamas dėl etinių ir kalbinių aspektų. Kalbininkų patarimu, atsisakyta „asocialios šeimos“ sąvokos, o vietoj jos pasiūlyta vartoti „socialinės rizikos šeimos“ arba „probleminės šeimos“ sąvokas (Bagdonaitė, 2007).

Anot informacijos skelbiamos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2013 metų ataskaitoje 2013 m. gruodžio 31 d. duomenimis, iš viso į socialinės rizikos šeimų apskaitoje (toliau – Apskaitoje) buvo 10235 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 20664 nepilnamečiai vaikai. Per 2013 m. į Apskaitą įrašytos 1728 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 3065 vaikai. Pastebėtina, kad girtavimas ir psichotropinių medžiagų vartojimas bei šeimų socialinių įgūdžių stoka, kaip ir 2011 m. bei 2012 m., išlieka pagrindinėmis priežastimis, dėl kurių daugiausia šeimų įrašoma į Apskaitą visoje Lietuvoje. Iš viso socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje dėl girtavimo ir psichotropinių medžiagų vartojimo, 2013 m. pabaigos duomenimis, buvo 4871 šeima (2012 m. – 5072), dėl socialinių įgūdžių stokos ir negebėjimo rūpintis vaiku – 4080 šeimų (2012 m. – 3985).

Ne vienus metus fiksuojama, kad prieš vaikus daugiausiai smurtauja artimieji šeimos nariai – tėvai arba vienas iš tėvų, broliai, seserys. 2013 m. fiziškai prieš vaikus daugiausia smurtavo artimi suaugę žmonės – 417 atvejų (iš visų 717 fizinio smurto atvejų), psichologinį smurtą vaikai daugiausiai patyrė taip pat nuo artimų suaugusiųjų – 564 atvejai (iš 647 psichologinio smurto atvejų), o

⁵ 2006 m. sausio 19 d. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas Nr. X-493 (Žin, 2006, Nr. 17-589, Žin., 2012, Nr. 132-6669)

seksualinį smurtą vaikai daugiausiai patyrė nuo svetimų suaugusiųjų (pavyzdžiui, motinų sugyventinių) ir artimų suaugusiųjų (pavyzdžiui, šeimos narių) per paskutinius trejus metus psichologinio smurto atvejų skaičius išaugo beveik 18,3 %.

2013 m., kaip 2011 m. ir 2012 m., dažniausia tėvų globos netekimo priežastis – tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, netinkamai auklėjo, naudojo fizinį ar psichinį smurtą, dėl to kilo pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui. Dėl to per 2013 m. tėvų globos vaikai neteko 1522 atvejais, t. y. 70 % visų tėvų globos netekimo atvejų⁶

Visi vaikai netekę tėvų globos apgyvendinti globos institucijoje, globojami šeimoje arba šeimynoje, kai kurie įvaikinti. Tačiau gyvendamas šeimoje, šalia nesocialaus, o neretai ir agresyvaus bei brutalaus tėvų, kaimynų, kitų artimų šeimai žmonių elgesio kiekvienas vaikas kaupia patirtį ir žinias, išmoksta tam tikro elgesio, kuris patenkintų smurtaujančių, bei priklausomybes kenčiančių tėvų poreikius. Vaikai augdami tokiose šeimose netenka socialinių įgūdžių, atsilieka socialinė, emocinė, pažintinė, fizinė raida.

Amerikiečių kriminologo E.Sutherlando (1939) diferencinės asociacijos teorijoje teigiama, kad nusikalstamas elgesys išmokstamas per sąveiką su kitais asmenimis ir per vertybes, kurios gaunamos šių sąveikų metu. Vertybės perimamos iš šeimos, draugų, artimiausios aplinkos žmonių ir yra perduodamos iš kartos į kartą.

T. Hirschi (1969) savo socialinių ryšių teorijoje tyrinėjo susilpnėjusius ir natūralius asmens ryšius su grupe. Jis pastebėjo, kad ne moralinės vertybės, o socialinė kontrolė palaiko tvarką ir užtikrina visuomenės normų laikymąsi. Taip pat tyrėjas teigė, kad nuo to, kaip nepilnamečiai prisirišę prie tėvų, mokyklos ir bendraamžių, priklauso jų socialinis sąmoningumas ir tai, kaip bus priimamos socialinės normos. Hirschi (1969) pabrėžia, jog nepilnamečius nuo delinkventinio elgesio sulaiko baimė, kad dėl jų netinkamo elgesio iškiltų pavojus tėvų ir vaikų santykiams.

Vaikas, kuriam nustatyta institucinė globa dėl nederamo, vaikų atžvilgiu, tėvų elgesio užstringa netekčių išgyvenimo fazės depresijos – pykčio etape. Netekę svarbiausių autoritetų, bei saugių prieraišumo objektų vaikai atsisako priimti visuomeninės nustatytas normas, atsisako paklusti taisyklėmis, laužo stereotipus, maištauja, neretai elgiasi agresyviai savo atžvilgiu. Vaikams mažėja motyvacija puoselėti savo intelektines, pažintines galias, sutrinka vaiko socializacija. Šioje, vaikui nepalankioje situacijoje įtaką daro ir vaiko turima patirtis, bei išmoktas elgesys. Vaikų globos namuose

⁶ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SAM 2013 metų ataskaita

gyvenantis ugdytinis tampa destruktivus ir potencialiai pavojingas sau bei visuomenei. Šis reiškinys permanentinis.

Įvaikinimas tampa terpe, kurioje visi patirti išgyvenimai ir atsiliekanti raida gali būti stabilizuoti, o sąveikaujant specialistų pagalbai, bei tėvų geranoriškumui, vaikas skatinamas tobulėti, užbaigus netekties išgyvenimo fazę. Įvaikintam vaikui padedama integruotis į visuomenę, gyventi pilnavertį, orų, gyvenimą. Psichosocialiniai ir teisiniai aspektai yra determinantai, kurie veikia nepilnamečių socializaciją, nepilnamečio elgesį, psichologinę, socialinę savijautą jį supančioje aplinkoje, šiuo atveju šeimoje, kurioje vaikas yra įvaikinamas. Socialine prasme įvaikinimas yra veiksmas, kada šeima, arba asmuo nusprendžia užauginti biologiškai svetimą vaiką.

Įtėvius ir įvaikintą vaiką saisto tokios pačios teisės ir pareigos, kaip vaiką su biologiniais tėvais. Šiuo atveju vaikui sukuriama nauja, saugi aplinka, kurioje sudaromos sąlygos iš naujo mokytis naujų elgesio modelių, bendravimo standartų, kuriama erdvė pasaulio pažinimui ir savęs realizavimui.

1.1. Įvaikinimo sampratos psichosocialiniai ir teisiniai aspektai

Įvaikinimo sąlygos ir tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (2001) V dalyje Įvaikinimas, XIII skyriuje. Įvaikinimo klausimo bylos sprendžiamos, remiantis Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksu (2003), XXIX skyriumi. Lietuvos Respublikos įvaikinimo apskaitos Tvarcos aprašas (2002) reglamentuoja galimų įvaikinti vaikų apskaitą ir Lietuvos ir užsienio piliečių, norinčių įvaikinti, sąrašą. Įvaikinimo apskaita Lietuvos Respublikoje tvarkoma Valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama - Įvaikinimo tarnyba).

Įvaikinimas yra juridinis veiksmas (faktas), kai vaikas ir įvaikintojai įgyja vaikui bei biologiniams tėvams būdingų ir įstatyme įtvirtintų teisių ir pareigų. Įvaikinimas teisiniu aspektu yra procesas, kurio metu yra nutraukiami bet kokie ryšiai su biologine šeima ir artimaisiais. To pasiekoje, vaikas, netekęs tėvų globos priklauso kitai šeimai, kuri užtikrina jo gerovę. Ir teisiškai yra užmezgami ryšiai ir priklausymas kitai šeimai. Vaikas biologinei šeimai nebepriklauso⁷. Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencijos (1989 m. lapkričio mėn. 20 d.), preambulėje akcentuojama tai, kad vaikas gali visapusiškai ir deramai bręsti tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą.

Sudarant galimybes augant šeimoje tenkinami fiziniai, psichosocialiniai, saviraiškos, prierašumo poreikiai, tad įvaikinimas tampa determinantu, įtakojančiu visą tolimesnę vaiko raidą,

⁷ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įvaikinimas. <http://www.vaikoteises.lt/lt/idomu/ivaikinimas/> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.).

brandą ir gyvenimą. Sudaro sąlygas tapti psichosocialiai sveiku asmeniu. Tokios sąlygos negali būti sudaromos, arba sudaromos minimaliai, kada vaikas auga ir yra vystomas vaikų globos institucijoje. Įvaikinimo atveju tėviai užtikrina vaiko sveiką vystymąsi, stengiasi, jog vaikas galėtų tinkamai integruotis į visuomenę, būti aktyviu piliečiu. Įvaikinimas padeda užpildyti spragas, kurios buvo padarytos gyvenant su biologine šeima⁸. Vaikai, netekę tėvų globos, išgyvena destabilizuota psichoemocinę būseną, dėl patirtų netekčių, atsiranda socializacijos trukdžiai, defektinis savęs suvokimas, atmetimas, kas stabdo sveiką vystymąsi ir augimą.

Įvaikinimas veikia psichosocialinę įvaikių ir tėvių raidą, padeda stabilizuoti vaiko psichologinę ir socialinę būseną, sukuriant sąlygas augti natūraliai, šeimos sąlygomis. Skatina pasitikėjimą savimi, priklausymo jausmą, kuris tiesiogiai siejasi su saviverte, motyvuoja aukštesniems siekiams. Tėvių atveju sprendžiasi brandumo klausimas, įsipareigojimai kito asmens atžvilgiu. Tai veiksnys, kuris oficialiai suteikia teisę į savo šeimą priimti naują narį, kuris nėra susijęs kraujo ryšiais. Psichosocialiniu ir teisiniu aspektu įvaikinimas priemonė, lengvinanti vaiko socializaciją. Padedanti vaikui ir tėviams geriau pažinti save, suvokti savo galimybes.

Sunkumai gali pradėti atsirasti, apsisprendimą įvaikinti įtakoja netinkami motyvai, kurie nukreipti ne į vaiko, tačiau į tėvių poreikių tenkinimą. Jeigu vaikas yra įvaikinamas su tam tikrais šeimos lūkesčiais, bei tikėjimu, kad šis vaikas atitiks tėvų susikurtą įsivaizdavimą, arba svajonėse puoselėtą įvaizdį. Tėviai pasąmoningai tikisi, kad jų poreikiai bus išpildyti. Tačiau dažnai atsitinka taip, jog nepilnametis lūkesčių neišpildo. Asnauskienė A. (2002), teigia, jog tėviai tikisi vaiko dėkingumo, dėl galimybės augti jų šeimoje, tačiau vaikui to nepaaiškina. Tėviai tikis, kad vaikas susivoks pats. Atsiranda psichologinė įtampa, o tai, savo ruožtu, sukelia emocinių sutrikimų. Atsiranda nerimo, įtampo elementai, kurie gali destabilizuoti šeimos funkcionavimą. Įvaikinamas vaikas socialiniu atžvilgiu jaučiasi atstumtas ir nereikalingas, dėl patirtų išgyvenimų turi suformuotą ne pasitikėjimą suaugusiais žmonėmis, kurie jau daug kartų jį išdavė ir nėra verti pasitikėjimo. Esant tokioms aplinkybėms kyla pavojus, jog vaikas atmesdamas autoriteto pavyzdį, bei remdamasis išmokta elgsena gali pasirinkti jam priimtinesnį mažiau socialų elgesį. Tokį socialinių vaidmenų kitimą sunku vertinti vienareikšmiškai, o tėviai turi pasižymėti kantrybe, bei sugebėjimu ieškoti pagalbos pas specialistus. Vieniems, be paramos ir palaikymo pernelyg sudėtinga išgyventi sudėtingiausius vaiko elgesio pokyčius, juo labiau, jog puoselėti lūkesčiai neatitiko realybės. Kylanti įtampa ir nerimo faktorius trukdo vaikui integruotis į šeimą, supančią bendruomenę ir visuomenę. Tuo tarpu tėvai, kurių lūkesčiai

⁸ LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įvaikinimas. <http://www.vaikoteises.lt/lt/idomu/ivaikinimas/> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.). (žiūrėta 2014m. gegužės 13d.).

nėra patenkinami pradeda naudoti bausmių metodiką, kinta susiformavusi nuomonė apie vaiką, informacija yra slepiama nuo vaiko. Šis veiksnys tėvams suteikia nepasitikėjimą vaiku, kelia baimę, nesaugumo jausmą. Dėl šios priežasties, socialiniu atžvilgiu, tėvai yra įsitempę visuomenės atžvilgiu. Asmuo jaučia įtampa, jog dėl įvaikio šeima gali būti atstumta kitų (Barkauskienė, 2002).

Įvaikinimo atveju psichoemocinė šeimos situaciją lengvėja, jeigu įtėviai yra lankstesnės pozicijos ir paprasčiau žiūri į kilusias problemas. Vaikas, jaučiasi gerai, po demonstruotų pastangų ir edukacinių procesų jo polinkis į asocialų elgesį nyksta. Vaikas jaučiasi, jog yra priimamas toks koks yra, todėl jo integracija į šeimos vienetą ir visuomenę yra lengvesnis procesas. Tad vaikas augdamas tokio tipo šeimoje auga saugiai, socializacija įgauna kokybinį svertą. Tad geriausia gerovė augti vaikui bus tokioje šeimoje, kurioje vaikas yra įvaikinamas dėl vaiko (Barkauskienė, 2002). Vaikas augdamas įtėvių šeimoj, kuri motyvuota vaikui padėti, skatinamas atrasti save ir save realizuoti. Šiuo atveju viskas vyksta atvirai su dideliu pasitikėjimu, lanksčiu požiūriu į pokyčius.

Akivaizdu, jog psichosocialiniu aspektu įvaikinimas yra procesas, kuris lemia vaiko gerbūvį. Tai siejama su asmenybiniais aspektais, gebėjimu palaikyti ryšį su supančia aplinka, savęs suvokimu kitų žmonių tarpe, savęs kaip sveikos asmenybės suvokimas.

Įvaikinimas yra ypatingas procesas vaikui, netekusiam tėvų globos, kadangi įtakoja būsimą socialinio vaidmens atlikimą, bei galimai keičia gyvenimo prasmę, kokybę. Įtakoja visuomenės, kaip produktyvaus ir sveiko darinio kūrimą, kurį gali gadinti netinkamai susiklostęs vaikų, netekusių tėvų globos gyvenimas, kuris ilgainiui tampa kenksmingu. Kadangi biologinių tėvų vertybinės skalės viršuje yra kiti prioritetai, priešingi šeimai, vaikų poreikiams ir jų gerovė. Įvaikinimas tampa vienu svarbiausiu procesu, kuris padeda užauginti vaiką dorą ir pilnavertį visuomenės narį. Reikia paminėti, jog aplinka, kuri glaudžiai susijusi su įtėvių šeima taip pat lemia vaiko socializacijos proceso kokybę, jo nukreipimą į tam tikrą socialinį vaidmenį.

Vertinant įvaikinimą teisiniu atžvilgiu yra neatsiejamas veiksnys nuo įvaikinamo nepilnamečio gyvenimo gerbūvio užtikrinimo. Tai taip pat lemia vaiko kokybišką įsitraukimą į visuomenę, socialinio vaidmens atlikimą, galimybę rinktis. Nepilnamečio globa teisiniu aspektu yra priemonė, kuri padeda užtikrinti civilinės teisės subjektui – vaikui - jo teisių įgyvendinimą, auklėjimą ir priežiūrą, kurioje jis galėtų augti ir tobulėti tinkamai (Vitkauskas, 2010).

Vienas svarbiausių teisės aktų, kuris reglamentuoja vaikų teises, pareigas, vaiko globą (rūpybą) ir įvaikinimo klausimus, yra *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*⁹. Tarptautiniu atžvilgiu Lietuvos įsipareigojimai vaiko teisių užtikrinimo kontekste, *Vaiko gerovės valstybės politikos*

⁹LietuvosRespublikosciviliniskodeksas.Valstybėsžinios, 2000, Nr. 74-2262.

*konceptija*¹⁰. Šis teisinis veiksnys įpareigoja šalį siekti visapusiškos vaiko apsaugos ir jo gerovės. Vadovaujantis minėta koncepcija, 2007 metais buvo patvirtintas *Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų planas*¹¹. Strategijos tikslas yra atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui suteikti tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų vaiko interesus bei poreikį augti šeimos aplinkoje ir tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (Vitkauskas, 2010). Taigi visi minėti teisiniai aspektai yra susiję su pastangomis siekiant vaiko gerovės.

Vaikai, turintys negalią, įtėvių laukia ilgiau. Kadangi jų priežiūra materialiniu atžvilgiu atsieina brangiau, socialiniu ir psichologiniu atžvilgiu yra reikalingas stiprus šeimos pasiruošimas, kad šis suteiktų tinkamas sąlygas vaikui save išreikšti, užtikrinti ryšį tarp vaiko ir įtėvių, skatinti vaiką suvokti, atrasti save. Ne visi gali ir yra pasirengę tai padaryti. Taip nutinka dėl įtėvių finansinės padėties, žinių ir įgūdžių trūkumo, žmonių baimės ir nerimo, nepasitikėjimo savimi (ar galime užtikrinti tinkamą ateitį vaikui, kuris turi negalią?), netinkamos motyvacijos, nesukurtos palaikymo sistemos. Tačiau šios situacijos visapusiškai išspręsti negalima, nes įtėviai gali įgyti žinių ir įgūdžių, įgyti didesnę pasitikėjimą savo jėgomis, tačiau finansinės padėties pakeisti yra neįmanoma, nes tai priklauso nuo pačio žmogaus ir ekonominės situacijos šalyje. Galima pastebėti, jog vaikui, turinčiam negalią, yra sunkiau rasti įtėvius Lietuvoje, tačiau užsienio piliečiai noriai ima įvaikinti vaikus su sveikatos sutrikimais. Pavyzdys leidžia suvokti, jog užsienio piliečiai labiau pasiruošę susidoroti su įvaikinimo procese kylančiais sunkumais, negu Lietuviai. Negalia tampa veiksmu, kuris apsunkina vaiko galimybę tobulėti ir augti bei vystytis kokybiškai. Tačiau įvaikinimo procesu yra siekiama surasti tinkamus įtėvius, kurie tinkamai pasirūpintų vaiku, kuris turi negalią. Prieš tai minėti teisiniai aktai reglamentuoja tinkamą pagalbą, saugumą, kurį privalu suteikti vaikui.

Visi teisiniai aktai, reglamentuojantys vaiko globą (rūpybą), yra koncentruoti į vaiko interesus, jo gerovę. Užtikrinti, kad nepilnametis būtų saugus, nes vaikai yra stipriausiai pažeidžiama visuomenės dalis, kurią reikia globoti. Tad teisiniu požiūriu įvaikinimas yra priemonė saugoti vaiką ir suteikti jam tinkamas sąlygas augti ir tobulėti.

¹⁰Lietuvos Respublikos Seimo 2003m. gegužės 20d. Nr. IX-1569 Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2316.

¹¹Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007m. spalio 31d. nutarimas Nr. 1193. Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 118-4817.

1.2. Įvaikinimo problemos sprendimo praktika Lietuvoje ir užsienio šalyse

Vaiko teisių apsaugos įvaikinimo tarnyba kiekvienais metais vykdo galimų įvaikinti vaikų apskaitą. Įvaikinti galima vaikus, kuriems yra skiriama nuolatinė globa. Vaiko teisių apsaugos įvaikinimo tarnyba galimus įvaikinti vaikus siūlo Lietuvos piliečiams, kurie gyvena Lietuvoje arba užsienyje. Tačiau jei neatsiranda norinčių, yra siūloma užsienio piliečiams. Tačiau iškyla kita problema, vaikas ne visada, turėdami įvaikintino vaiko teisinį statusą, gali būti įvaikinami. Tai lemia vaiko ir biologinės šeimos ryšio, vaiko amžiaus ir paties vaiko, galinčio išreikšti savo nuomonę bei apsisprendimas, taip pat turimas sutrikimas, negalia. Esant pagrindui įtraukti vaiką į galimų įvaikinti vaikų apskaitą, siūlyti jį įvaikinti konkrečiai šeimai neįmanoma, nes tai pažeistų jo teises ir interesus (Varaškaitė, 2010). Įvaikinimo problemos susijusios su vaiko ryšiu su biologine šeima, vaiko amžiumi, jo nuomone ir apsisprendimu.

2013 m. dauguma įvaikinusių šeimų priklausė prie 41–45 ir 46–50 amžiaus grupių. 2013 m. 8 vyrai ir 4 moterys buvo vyresni nei 50 metų amžiaus, todėl teismas taikė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.210 straipsnio 1 dalyje numatytą išimtį, kai įvaikinti leidžiama ir vyresniems nei 50 metų amžiaus asmenims. Tokios išimtys dažniausiai taikomos įvaikinant vyresnio amžiaus vaikus. 2013 metais 16 įvaikinusių šeimų įrašyta į Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių, užsienyje, ir užsieniečių sąrašą 2012 m., 15 įvaikinusių šeimų – 2013 m. Visos šios šeimos buvo lietuvių kilmės šeimos ar šeimos, kurios įvaikino specialių poreikių vaikus. Kai kurios užsienio piliečių šeimos, pageidavusios įvaikinti iki 8 metų amžiaus ir geros sveikatos vaikus, turėjo laukti net 7–8 metus.¹²

2013 metais į vaikų, kuriuos galima įvaikinti, apskaitą buvo įtraukti 1803 vaikai. Iš jų 753 mergaitės ir 1050 berniukai. Apskaitoje esančius vaikus sudaro vyresnio mokyklinio amžiaus vaikai, o mažiausieji – vaikai iki 3 metų, ir nuo 4 iki 6 metų amžiaus grupėse. Asmenys, kurie yra pasiryžę įvaikinti vaiką, dažniau pageidauja, kad tai būtų jaunesnio amžiaus vaikai. Taip pat mažiausieji vaikai, t.y. iki 3 metų, ir nuo 4 iki 6 metų, ne retai yra globojami artimųjų ir juos įsivaikinti pageidaujančių LR piliečių šeimų. Bet vyresnio amžiaus vaikai, kurie yra įtraukti į apskaitą, dažnai nesutinka būti įvaikinti. Tai lemia artimųjų prieštaravimas su kuriais yra palaikomas ryšys. Vaikai mano, jog grįš į savo

¹² Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos ataskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.)

biologinę šeimą, pas savo artimuosius¹³. Neretai vaikas nenori būti įvaikintas, kadangi tikisi, jog grįš pas savo biologinę šeimą kas nutinka retai. Taigi statistiniai duomenys atskleidžia, jog vaiko galimybę įsitraukti į naują šeimą lemia pačio vaiko apsisprendimas. Didžiausias dėmesys yra sutelktas į vaiko, kuris yra netekęs tėvų globos, nuomonę, kurios yra paisoma.

Vaiko troškimas gyventi biologinėje šeimoje yra natūrali reakcija į susiklosčiusią situaciją, tačiau jo nesuvokimas apie realiai egzistuojančią padėtį rodo, jog socioeducacinis darbas bei konsultavimas vyksta ne tikslingai ir nesistemiškai, nes neišpildo visų jam keliamų reikalavimų. Teikiant tikslingą socioeducacinę pagalbą, vaikas, per tam tikrą laiką turi susivokti, jog reali biologinės šeimos situacija nėra palanki jo grįžimui namo ir įvaikinimas gali pakeisti susiklosčiusią situaciją.

Įtraukiant vaiką į įvaikinamų vaikų apskaitą visada atsižvelgiama į vaiko interesus. Yra išsiaiškinamas vaiko požiūris į įvaikinimą, ryšys su artimaisiais, lankančiais asmenimis globos įstaigoje, brolių ir seserų tarpusavio santykius (kurie gyvena kartu ir atskirai) ir kaip dažnai jie bendrauja. 2013 metų gautais duomenimis, įvaikinti nesiūdomi vaikai dėl šių priežasčių¹⁴:

- 502 vaikai nesutinka būti įvaikintais.
- 102 vaikai yra vyresni nei 12 metų, praėjus 6 mėn. nuo įtraukimo į apskaitą, LR ir užsienio šalių šeimoms įvaikinti nėra siūloma.
- 505 vaikai, dėl amžiaus ir (arba) sunkios sveikatos būklės yra nesiūdomi įvaikinti remiantis specialiuųjų poreikių programa.
- 23 vaikai esantys apskaitoje yra įvaikinami LR piliečių.
- 20 vaikų atžvilgiu, įvaikinimo procesas yra sustabdytas, siekiant išsiaiškinti asmenų ketinimus ir galimybes pasirūpinti vaiku.
- 322 vaikų atžvilgiu įvaikinimo procedūra yra nutraukta dėl vaiko artimųjų santykio su biologine šeima, giminaičiais ir kt. asmenimis.
- 22 vaikams yra ketinama nustatyti globą šeimynoje.

Taip pat yra pateikiami įvaikinimo sunkumai, su kuriais tenka susidurti įtėviams Lietuvoje. Šie veiksniai yra skirstomi į vidinius ir išorinius. Išoriniai veiksniai yra šie (Krasauskaitė, 2010):

- Sudėtingas įvaikinimo mechanizmas;
- Neigiamas visuomenės požiūris į įvaikinimą;
- Specialaus psichologinio įtėvių rengimo sistemos nebuvimas.

13Valstybės vaikoteisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos ataskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.)

14Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos ataskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.).

Vidiniai veiksniai (Krasauskaitė, 2010):

- Įtėvių nusivylimas savimi;
- Įtėvių nusivylimas įvaikiu;
- Informacijos apie įvaikį trūkumas sudaro prielaidas atsirasti klaidingai įvaikinimo motyvacijai.

Sprendžiant minėtas problemas Lietuvoje yra stengiamasi populiarinti įvaikinimą ir daugiau dėmesio skiriama metodiniam darbui.

Įvaikinimą reglamentuojantys Lietuvos įstatymai, užtikrina įvaikinimo konfidencialumą bei įtėvių neįpareigojantys garantuoti vaiko teisės žinoti tiesą apie savo biologinę praeitį kilmę ir artimuosius. Tokia sistema neprisideda prie įvaikinimo populiarinimo.

2007 m. patvirtinta Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija¹⁵, kurios pagrindinis tikslas – iki 2012 m. atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui – tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų geriausias vaiko interesus ir poreikį augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.¹⁵

2007 metais Lietuvai įsigijo bendrą Globėjų ir įtėvių rengimo programą PRIDE, nuo tada imta daugiau dėmesio skirti būsimų įtėvių paieškai, jų rengimui ir atrankai, bei paslaugų, skirtų po įvaikinimo fakto apskelbimo teikimui. Programoje sukaupia JAV, Olandija, Vengrija, Skandinavijos šalių patirtis įvaikinimo klausimais. Tai standartizuota, suderinta sistema, kurią naudojant yra atrenkami, įvertinami ruošiami įtėviai. Jiems yra teikiama besitęsianti profesinė pagalba. Programos universalumo esmė – pagrindinis dėmesys skiriamas gebėjimams, kuriuos privalo turėti asmenys, ketinantys globoti vaiką. Ši programa susideda iš dviejų etapų¹⁶:

- Įvadinių – būsimi įtėviai ir globėjai yra ruošiami.
- Teisinių – yra skirti jau įvaikinusioms ar globojančioms šeimoms.

Šios programos metu, šeimos yra ruošiamos įvaikinimui, gyvenimui su nauju šeimos nariu. Taip siekiama išvengti nepageidaujamų poveikių, kurie gali pakenkti vaikui, kuris yra įvaikinamas ir asmenims, kurie ketina tai daryti. PRIDE (GIMK) yra bendra globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo programa.

¹⁵ Valstybės kontrolė Valstybinio audito ataskaita Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausias Interesus? 2014 m. sausio 31 d. Nr. VA-P-10-3-1

¹⁶ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Apie GIMK. http://www.vaikoteises.lt/lt/globeju_iteviu_mokymas/apie_gimk/ (žiūrėta 2014m. gegužės 13d.).

PRIDE (GIMK) programa išskiria tokias globėjų ir tėvių gebėjimų kategorijas¹⁷:

- Saugios aplinkos užtikrinimas ir fizinių poreikių tenkinimas.
- Vaikų poreikių tenkinimas bei raidos sunkumų kompensavimas.
- Vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimas.
- Pagalba vaikui, užmezgant saugius ir patvarius ryšius.
- Bendradarbiavimas sprendžiant vaiko ir šeimos problemas.

Šios programos metu yra siekiama šeimai padėti pamatyti savo, kaip vieneto stipriąsias puses, kadangi vaikų, netekusių tėvų globos, savęs vertinimas ir pasitikėjimas savimi yra menki. Dėl šios priežasties tėvai yra skatinami pamatyti savo stiprybes, nes tai suteikia vaikui, kuris bus įvaikintas ar globojamas pasitikėjimo, aukštesnio savęs vertinimo. Programos metu siekiama geriau pažinti, suvokti save kaip asmenybę (Bloznelienė, 2010). Taigi tai yra programa, kuria siekiama pašalinti veiksnius, kurie buvo išvardinti anksčiau, trukdančius kokybiškam įvaikinimui ir traktuojami, kaip įvaikinimo problema.

Specialistai, dirbantys pagal PRIDE (GIMK) programą, suteikia visokeriopą pagalbą įvaikiniams ir globojančioms šeimoms. Jie prisideda prie visuomenės teigiamų pažiūrų į įvaikinimą ir globą, bei skatina asmenis priglausti beglobius vaikus, vykdo norinčių įvaikinti ir globoti paiešką (Bloznelienė, 2010).

Įvaikinimo problemos sprendimo praktikos užsienio šalyse tuo pačiu metu yra skirtingos, ir tuo pačiu metu panašios. Kiekviena šalis turi savo įvaikinimo procesą, sistemą ir mechanizmą. Tiek užsienio šalyse, tiek Lietuvoje yra skatinamas atviras įvaikinimas. Vaikui yra kalbama, jog šis yra įvaikintas, pasakojama apie jo praeitį, dabartį, leidžiama vaikui žinoti apie jo artimuosius. Tai padeda išvengti įvairiausių konfliktinių situacijų, nepasitenkinimo, melavimo, ryšio nutraukimo. Kadangi kitu atveju tėviai turi vaidinti jog šie laukiasi kūdikio, yra priversti atsiskirti nuo visuomenės, keisti gyvenimo būdą ir vietą. Yra priversti meluoti įvaikiui ir aplinkiniams. O tai kelia baimę, nerimą (Braslauskienė, 2002).

Leliugienės I. (2003), teigimu, tėviams iškyta daug problemų. Jie nežino kaip reaguoti ir vertinti įvaikinto vaiko praeitį, ypač jei vaikai turi blogų prisiminimų apie biologinius tėvus, gyvenimą buvusiuose namuose. Todėl pačioje pradžioje vaikai nepasitiki tėviais ir užima gynybinę poziciją. Dar viena problema yra žemas psichinis vaikų išsivystymas, kalbos sutrikimai, žemas mąstymo lygis. Tačiau su šia problema tėvai tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse susidoroja suteikdami vaikui reikiamą

¹⁷Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Apie GIMK. http://www.vaikoteises.lt/lt/globeju_iteviu_mokymas/apie_gimk/ (žiūrėta 2014m. gegužės 13d.).

dėmesį, šilumą, rūpestį. Dėl to, jo emocinė būklė pagerėja. Įtėviai siekdami pašalinti vaiko trūkumus, privalo sukurti emocinį kontaktą su vaiku, nes tada vaikas pašalina savo turimus trūkumus.

Užsienio šalyse, kaip antai, JAV PRIDE programa yra taikoma su SAFE programa, kuri yra naudojama kaip savarankiškas mokymasis, taikomi ruošiant būsimus įtėvius ir globėjus ruošti naujam gyvenimo etapui¹⁸.

Užsienio šalyse yra GIMK (PRIDE) programos metu yra nagrinėjamos šios temos¹⁹:

- Įvaikinimo procese užtikrinti vaikų gerovę, procesai ir įstatymai.
- Pritapimas yra svarbus aspektas įvaikinimo procese.
- Kylantys klausimai, kurie yra susiję su įvaikinimu.
- Koks poveikis vaikui, kuris bus įvaikinamas, ir įtėviams, kai naujas narys ateina į šeimą.
- Vaiko pažinimas, vaiko auklėjimas, įvaikinamo vaiko poreikiai.
- Institucijų, kuriose iki tol buvo vaikas, padaryta žala, pasekmės.
- Vaiko tapatybės formavimas, kultūrinis, rasinis sąmoningumas.
- Ryšių ir tęstinumo svarba vaikams.

Užsienio šalyse ir Lietuvoje adaptuota vieninga Globėjų ir įtėvių rengimo programa pagal kiekvienos šalies poreikį. Ji pritaikoma pagal šalies mentalitetą, galimybes. Kiekviena šalis turi savo programą, kurios esmė, tikslas yra tas pats. Kaip antai esminis skirtumas PRIDE programos, kuri yra naudojama Lietuvoje ir JAV yra tas, jog pastarojoje šalyje su programa yra naudojama SAFE programa, kuri susijusi su savarankišku mokymusi.

Socioedukacinių konsultacijų tikslingumas įvaikinimo procese turi būti grindžiamas situacijos išaiškinimu. Tiek įvaikinti ketinančioms šeimoms, tiek vaikams, kuriuos ketinama įvaikinti kyla daug klausimų, į kuriuos atsakymai nebūna savaime suprantami. Įtėvius neramina nežinojimas apie įvaikinimo proceso subtilybes, bendradarbiavimą su institucijomis, vaiko parinkimą, sveikatą, emocinį prierašumą. Vaikas taip pat išgyvena stresą, nes perkėlimas į naują šeimą pirmiausiai skatina klausimą kodėl taip nutiko? Kas vyks toliau?. Vaikai patyrę atskyrimą nuo biologinių tėvų turi ypatingai traumuojančias patirtis, kurios nuolatos verčia likti budriems ir kelia nepasitikėjimą suaugusiais. Siekiant sumažinti įtampą įvaikinimo proceso metu yra privalu atsakyti į visus, suinteresuotoms įvaikinimo proceso šalims, kylančius klausimus. Socioedukacinės konsultacijos sudaro galimybes tiek

18AdoptOntario. PRIDE (Parent Resources for Information, Development and Education). <https://secure.adoptontario.ca/pride.main.aspx> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.).

19ACO. Adoptiontraining. <https://www.adoption.on.ca/adoption-training> (žiūrėta 2014gegužės 13d.).

įtėviams, tiek įvaikinamiems vaikams suprasti vieni kitų ketinimus ir pradėti susipažinimo bei sėkmingos adaptacijos procesus.

1.3. Įvaikinimas kaip psichosocialinės raidos kintamųjų skatinimo veiksnys

Įvaikinimas - tai veiksnys, keičiantis įtėvių ir įvaikių psichosocialinę raidą. Netektis, smurtas gali sulėtinti raidą, tačiau genetinės augimo tendencijos yra įgimtos. Brendimas nustato pagrindinę raidos kryptį, o patyrimas ją sutvarko. Tad ir šiuo atveju vaiko, praradusio tėvų globą, yra veiksnys sulėtinantis raidą, tačiau patirtis, kuri įgyjama įvaikinimo metu ir aplinkos pakitimas suteikia vaiko psichosocialinei raidai teigiamo poveikio. Vaikas tobulėja, bręsta ir auga psichosocialiniu atžvilgiu (Vileikienė, 2001).

Psichosocialinės raidos atžvilgiu, kada vaikas netenka biologinės ar globėjų globos išgyvena netektį. Tai sukelia pokyčius, kurie yra neigiami ir traktuojami kaip sutrikimai, elgesio pokyčiai (Ivanauskienė, Kliknaitė, 2008).

Asmenys, kurie įsivaikina ir įvaikintas vaikas, jų santykiai yra grindžiami abipuse pagarba, pasitikėjimu, nuoširdžiu bendravimu. Problemos, kurios atsiranda po įvaikinimo ir jos yra susijusios su vaiko praeitimi, palikimu ir sielvartu, sprendžiamos iš karto šeimoje ar kartu su specialistais. Įtėviai prašo tam tikrų tarnybų pagalbos (tarp jų ir psichologinės), lanko užsiėmimus, kad sustiprintų savo, kaip tėvų, gebėjimus²⁰.

Įtėviams svarbu domėtis apie vaiko praeitį, jo pomėgius, kitus dalykus, kurie yra susiję su vaiku. Reikia stebėti vaiką ir jo užimamą poziciją dabar ir praeityje. Tai palengvina užmegzti ryšį su įvaikiu ir jį palaikyti. Taip pat leidžia geriau suvokti jo poziciją, elgesio priežastis.

E. Eriksonas teigia, jog vaikas kiekviename amžiaus tarpsnyje išgyvena vystymosi arba psichosocialines krizes. Tačiau jei biologinė šeima nedalyvavo minėtuose procesuose, su vaiku nėra užmezgamas tvirtas emocinis ryšys. O kompensuoti nedalyvavimą svarbiuose įvaikio gyvenimo procesuose yra labai sunku²¹.

. Jei su vaiku yra dirbama, jam yra sudaromos palankios sąlygos apdoroti visus pokyčius ir šalia esantys žmonės jį veikia teigiamai. Tokiu atveju psichosocialinė raida kinta į teigiamą pusę. Nors ir vaikui sunku, tačiau šis geba įžvelgti ir teigiamus dalykus, kurie jį paveikia tik teigiamai (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

²⁰Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2012). Grįžtamosios informacijos apie užsieniečių įvaikintus vyresnius nei 10 metų vaikus analizė. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/gi2analize2012.pdf> (žūrėta 2014m. balandžio 23d.).

²¹Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.(2012). Grįžtamosios informacijos apie užsieniečių įvaikintus vyresnius nei 10 metų vaikus analizė. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/gi2analize2012.pdf> (žūrėta 2014m. balandžio 23d.).

Vaikystėje vykta lėtas, ramus fizinės raidos laikotarpis. Svarbiausias šio meto socialinis pasiekimas yra teigiama savivoka. Kada baigiasi vaikystė, apie 12 metus, daugumai vaikų susiformuoja savęs vaizdas, tai yra, savo asmenybės vertė bei socialinės tapatybės jausmas. Tačiau tuo metu vaikas įgyja be galo daug ir įvairios patirties. Kaip anai, ne išimtis yra ir įvaikinimas. Jei tėvai geba tinkamai skatinti vaiką, leidžia jam suvokti savo svarbą ir naudą, vaiko savivertė, savęs vaizdas po sunkių išgyvenimų yra pilnavertis ir sveikas.

Atskiras gyvenimas nuo biologinių tėvų yra psichosocialinis veiksnys, kuris skatina delinkventinį elgesį. Vaikai, kurie jaučia savo tėvų atstumiantį elgesį, emocinės šilumos trūkumą, dėl ko turėjo daugiau emocinių problemų, yra linkę į agresyvumą ir delinkventiškumą nei tie, kurie sulaukė savo tėvų palaikymo, paramos ir supratimo (Asher, 1990).

Įvaikinimo poveikis psichosocialiu atžvilgiu tėvams yra toks pat reikšmingas kaip ir vaikams kurie yra įvaikinami. Kadangi suaugusieji šiuo laikotarpiu psichosocialinės raidos atžvilgiu susiduria su išgyvenimu, kuris yra susijęs su savęs suvokimu kaip brandžios asmenybės. Dėl šios priežasties asmenys, kurie įsivaikina vaiką - tampa tėvais. Pastarieji turi elgtis taip su įvaikiu, kad šio psichosocialinė raida nebūtų sutrikdyta, o atstatyta ir paskatinta tobulėti.

Šiuo atveju suaugusieji tampa reikalaujančiais ir atliepiančiais. Jie kontroliuoja, nustato taisykles, priima sprendimus, aptaria taisykles su vaikais. Tai tėvius paverčia atsakingais už kito asmens gerovę, kuris integruojasi į jų šeimą bei suaugusieji save suvokia kaip tėvo ir motinos socialiniuose vaidmenyse (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

Vieni tėvai būna nereiklūs, jie nusileidžia įvaikių norams, retai juos baudžia ir nedaug reikalauja. Tuo tarpu tėvai gali tapti atstumiantys, dėl savo vaidmens pilno nesuvokimo, išsigandimo dėl brandumo klausimo, dėl laiko stokos apsiprasti su savo naujomis pareigomis. Taigi šiuo atveju asmenys yra neįsipareigoję, jie tikisi ne daug ir ne daug suteikia (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

Tačiau tėvius įvaikinimas gali paveikti taip, jog šie užims autoritetingą auklėjimo poziciją. Šiuo atveju psichosocialinė raida suaugusiųjų ir vaikų, kurie yra įvaikinami yra kokybiškiausi ir naudingiausi. Ir tai turi didelės įtakos vaiko socialiniam elgesiui bei mokymuisi. Asmenys, kurie kontroliuoja savo gyvenimą yra motyvuoti ir pasitikintys savimi. Jie taip pat veikia ir įvaikintus vaikus, kadangi šie gali aiškinti savo elgesį pačių pasirinkimu (aš paklūstu, kadangi esu geras), jie tampa atsakingi už savo elgesį. Tačiau tie vaikai, kurie yra priversti elgtis atitinkamai (aš paklūstu arba man blogai baigsis) dažniausiai nesijaučia atsakingi už savo elgesį (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

Taigi autoritetingasis auklėjimas išugdo didžiausią savikontrolės jausmą dėl keleto priežasčių (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010):

- Pirma, tokie tėviai aptaria šeimos taisykles, aiškindami mažesniems ir aptariama su vyresniais vaikais. Kada taisyklės yra sukurtos derybų, aptarimo būdu, o ne yra primestos, tuomet vyresni vaikai jaučia, jog gali kontroliuoti save ir savo elgesį.
- Antra, kada tėviai sustiprina taisykles pastovioms ir nusistovėjusioms reakcijoms, tėvai turi galimybę kontroliuoti rezultatus.

Įtėviai stengiasi ugdyti ir skatinti vaiko socialumą, pasitikėjimą savimi, tuomet yra priimtinas tvirtas ir atviras autoritetingas auklėjimas. Įtėvių tokią poziciją lemia laikmetis, vieta ir vertybės. Šiuo atveju yra skatinamas toks veiksnys, kai vaikas atsako pats už save, už savo veiksmus. Tokiu atveju įvaikis yra skatinamas paklusti savo sąžinės balsui, kad šis galėtų išreikšti save. Taigi kiekvienas įtėvių ir įvaikių psichosocialinės raidos aspektas prasideda nuo asmenų vertybių, tam tikrų būdo bruožų, charakterio savybių, įsitikinimų (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010). Jie priima sprendimą įsivaikinus, kaip tai juos paveikia, kokiais jie tampa, ir kaip sprendžia konfliktą su savimi. Kaip jau buvo minėta, esminis dalykas yra brandumas. Labai svarbu, kaip įtėviai sugebės sukurti aplinką, kad vaikas galėtų pilnavertiškai save suvokti ir realizuoti, priimti save tokį koks jis yra.

Vaikystėje psichosocialinės raidos atžvilgiu vaikas suvokia save. Tačiau kaip tai paveikia vaiką įvaikinimo procese? Taigi vaikas šiuo atveju pradeda pažinti save, suprasti savo gebėjimus, poreikius. Jei įtėviai neskatina šio veiksmo – pažinti save - vaikui sunku suvokti savo poziciją aplinkoje, kurioje šis yra, suvokti savo vietą, identifikuoti save. Reikia paminėti, jog save pradedant pažinti prasideda ir savęs vertinimas.

Įvaikis save pradeda vertinti per emocinį savojo „aš“ išgyvenimą. Pirminis savęs vertinimas apima pozityvų požiūrį į save, kuris remiasi santykiais su kitais asmenimis. Jis daug anksčiau pradeda jausti ar šis yra mylimas ar atstumiamas. Po šių išgyvenamų jausmų suvokimo vaikas pradeda save vertinti, pažinti, analizuoti. Taigi vaizdinys „aš“ formuojasi tada, kai vaikas bendrauja su suaugusiais. Todėl įvaikinimo procesas gali būti veiksnys, kuris padeda vaikui savimi pasitikėti, jausti save kaip asmenybę, kuri yra produktyvi, reikalinga ir mylima. Kaip jau buvo minėta anksčiau įtėviai turi patys suvokti savo psichosocialinės raidos etapą ir priimti sprendimą, kuris būtų tinkamas jiems ir įvaikiui. Kad abi pusės galėtų kokybiškai augti ir tobulėti (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

Įvaikinimas paveikia suaugusiuosius ir vaikus vienodai. Žvelgiant iš įtėvių pozicijos, jie turi suvokti save, savo vietą įvaikio gyvenime. Asmenys turi išspręsti savo psichosocialinį konfliktą, kuris yra susijęs su brandumu ir imtis veiksmų, kurie atneša naudą įvaikiui, padėti save suvokti kaip reikalingą, naudingą, mylimą asmenybę. Padėti vaikui augti ir eiti tinkamu, doru keliu. Vykdyti prevenciją prieš vaiko galimą destruktivų elgesį, padėti jam parodyti jo gerąsias puses. Tai yra be galo

sudėtingas, reikalaujantis didelės kantrybės ir ištvermės darbas, kuris tėvius paskatina suvokti, jog jie yra tėvai vaikui, jie yra mokytojai, kad jie įgyja daug gyvenimiškos patirties augindami įvaikį.

Įvaikis yra pažeidžiamoji visuomenės grandis, kuris ieško ir bando suvokti save. Patirtis, kurią vaikas atsineša į naują šeimą, gali apsunkinti savęs pažinimą ir galimybę tobulėti. Tačiau jei tėviai stengiasi padėti vaikui save suvokia kaip asmenybę, kuri yra mylima ir laukiama, kadangi jis atrado save šioje šeimoje.

1.4. Socialinis pedagogas kaip įvaikinimo proceso dalis: realybė ir siekiamybė

Socialinis pedagogas yra specialistas, kuris padeda sukurti aplinką, padedančią atrasti problemą, bei nurodančią, kaip ją galima spręsti. Tai yra žmogus, kuris turi būti empatiškas, supratingas, gebantis analizuoti ir pan. Tačiau kiekvienas socialinis pedagogas turi savo sritis ir tam tikras funkcijas, kurias turi nuolatos atlikti. Socialinio pedagogo atliekamos funkcijos (Kregždienė, 2005):

1. Įvertinimo (renka informaciją, analizuoja, daro išvadas).
2. Konsultuoja (pataria, padeda, konsultuoja).
3. Korekcinę (pataria, padeda, konsultuoja).
4. Vadybinę (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako).
5. Šviečiamąją (informuoja, aiškina),
6. Prevencinę (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti).
7. Socialinio ugdymo.

Socialinis pedagogas stengiasi padėti vaikui ir šeimai. Ne išimtis yra ir įvaikintas vaikas ir naujoji šeima. Tai asmuo, kuris padeda rasti išeitį susidūrus su sunkumais, problemomis, siekiant harmoningo gyvenimo (Leliugienė, 1997).

Socialinis pedagogas įvaikinimo procese yra svarbus veiksnys siekiant tinkamai paruošti įvaikį naujai šeimai. Padėti šiam integruotis į aplinką, bendrauti ir kokybiškai tapti naujos vietos dalimi. Specialistas formuoja globos namuose augančių vaikų teigiamą, pozityvų požiūrį. Jis turėtų keisti vaiko įgytus elgesio, mąstymo modelius, leisti dalyvauti socialiniame gyvenime ir padėti suvokti juos supančią aplinką (Čepukienė, 2011). Taigi socialinis pedagogas taip ruošia vaiką integruotis į naują šeimą. Ne išimtis yra ir tėvai kuriuos reikia taip pat ruošti tėvystės iššūkiui.

Tačiau įstatyminėje bazėje, kurioje yra reglamentuojama socialinio pedagogo veikla, nėra įvardinamas konkretus darbas su vaikais, kuriuos ketina įvaikinti, toks pat likimas laukia ir tėvių.

Tačiau iš bendrų socialinio pedagogo atliekamų funkcijų galima pastebėti atitikmenis, kuriuos tinka darbui su vaikais, kurie yra netekę tėvų globos.

Šiuo atžvilgiu socioeducacinės konsultacijos vaikams ir suaugusiesiems tampa savanorišku darbu, socialinis pedagogas neturėdamas metodikos kuria ją pats, jog galėtų suteikti pagalbą vaikui. Tačiau jei specialistas pasirenka likti nešališkas ir vadovaujasi įstatymais, kurie reglamentuoja socialinio pedagogo veiklą, tokiu atveju vaikas, kuris yra įvaikinimas tinkamai nėra parengiamas. Jis praranda galimybę išmokti, sužinoti kaip tinkamai suvokti pokyčius, vykstančius jo gyvenime, kaip į visa tai integruotis ir kaip padėti pasauliui integruotis į jo pasaulį.

Socialinio pedagogo veiklos siekiama suteikti socioeducacinę pagalbą vaikui. Tačiau visa tai turi būti reglamentuojama ir skatinama veikti. Tobulintina esama sistema. Esant dabartinei situacijai, socialinis pedagogas turi nukreipti vaiką, įtėvius ar biologinius tėvus jei yra poreikis į tam tikras institucijas, kurios suteiktų tinkamą pagalbą. Reikia, kad būtų atsakyta į visus nerimą keliančius klausimus ir su žmonėmis būtų pradėtas aktyvus darbas. Juos būtina ruošti įvaikinimui, gyvenimui drauge, vienas kito supratimui. Siekiama išlikti, jog į šį procesą būtų įtraukti socialiniai pedagogai, kurie galėtų suteikti socioeducacinę pagalbą vaikams ir suaugusiesiems.

2. Įvaikintų nepilnamečių ir įtėvių psichosocialinės ir socioeducacinės problemos ir socialinio palaikymo poreikis

2.1. Tyrimo metodika

Kokybinis tyrimas yra priemonė, kuria siekiama sistemingo individo tyrimo. Juo buvo siekiama suprasti tiriamuosius reiškinius (Žukauskienė, 2008). Šis tyrimas sudarė galimybę atskleisti įvaikinimo procese dalyvaujančių šalių poreikį konsultuotis, bei tikslinių socioeducacinių konsultacijų prieinamumą. Duomenys apdoroti taikant turinio (content) analizės metodą. Atliekant tyrimą taikomas interviu metodas, naudojant pusiau standartizuotą klausimyną. Pateikti klausimai atviri. Skirtingoms įvaikinimo proceso šalims buvo pateikti skirtingi klausimai. Klausimyną sudaro skirtingų klausimų skaičius, atsižvelgiant į proceso dalyvių funkcijas, teikiant socioeducacines konsultacijas, arba dalyvaujant įvaikinimo procese. Interviu klausimai pateikti 1 priede.

Klausimai formuluojami remiantis operacionalizacija, kurios operacinė apibrėžtis yra konsultacijų poreikis ir teikimas įvaikinimo procese. Konsultavimas – pagalba, kuria kartu su asmeniu

analizuojama asmens (šeimos) probleminė situacija, ieškoma veiksmingų problemos sprendimo būdų²². Įvaikinimas – procesas, kurio metu be tėvų globos likusiam vaikui panaikinamos tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos su tėvais ir giminaičiais pagal kilmę ir sukuriamos tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos su įtėviais bei jų giminaičiais kaip giminaičiais pagal kilmę.²³

Remiantis Žydzžiūnaite (2005), atlikto tyrimo duomenų apdorojimą sudarė šios dalys:

- Teksto surinkimas ir analizė (atliekant content analizę);
- Tyrimo rezultatų pateikimas;
- Mokslinės literatūros siejimas su tyrimo rezultatais;
- Gautų rezultatų interpretacija;

Kokybinė turinio analizė atlikta remiantis teksto skaitymu, turinio išskaidymu į subkategorijas ir interpretavimu. Kategorijų ir subkategorijų išskirstymas yra kūrybiškas procesas, kuriuo siekta prasmingai atkoduoti turimą tekstą. Interviu apklausoje dalyvaujantiems tiriamiesiems buvo paaiškintas darbo tikslas pabrėžiant tai, kad atsakymai svarbūs ir reikšmingi, tyrimo rezultatams, taip pat užtikrinta, kad bus laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo. Interviu apklausos pradžioje respondentai buvo įspėti, jog duomenys prieinami tik tyrėjui. Kai kurie interviu įrašyti audio formatu, gavus tiriamųjų sutikimą.

2.2. Tyrimo imtis

Tiriamieji buvo atrinkti pagal tikslią imtį N=13. Imtis sudaryta atsižvelgiant į tiriamųjų dalyvavimą bei atliekamas funkcijas įvaikinimo proceso metu.

Kokybinio tyrimo imties populiaciją sudaro:

Eil. Nr.	Kodavimas	Patirtis	Teritorija
1	Pirmas socialinis darbuotojas	Dirba su GIMK programa nuo 2007 metų, atestuotas programos mokytojas	Bendradarbiauja su 5 savivaldybių kandidatais tapti įtėviais. Dirba Šiaurės Lietuvos regione
2	Antras socialinis darbuotojas	Dirba su GIMK programa nuo 2007 metų, atestuotas programos mokytojas	Bendradarbiauja su 7 savivaldybių kandidatais tapti įtėviais. Dirba Vilniaus regione
3	Trečias socialinis	Dirba su GIMK programa nuo 2008 metų,	Bendradarbiauja su 5

²² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo. 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-93 <http://www.infolex.lt/lite/ta/111611> (žiūrėta 2014 m. gegužės 1 d.)

²³ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Oficiali internetinės svetainė http://www.vaikoteises.lt/lt/ivaikinimas/kas_yra_ivaikinimas/ (žiūrėta 2014 m. gegužės 1 d.)

	darbuotojas	atestuotas programos mokytojas	savivaldybių kandidatais tapti įtėviais. Dirba Centrinėje Lietuvos dalyje.
4	Pirmoji įvaikinti besirengianti šeima	Augina biologinį sūnų, daugiau vaikų susilaukti negali.	Gyvena Šiaurės Lietuvoje
5	Antroji besirengianti įvaikinti šeima	Biologinių vaikų neturi	Gyvena Šiaurės Lietuvoje
6	Pirmoji įvaikinusi šeima	Įvaikino prieš 20 metų brolių ir sesę. Biologinių vaikų neturi.	Gyvena Centrinėje Lietuvos dalyje
7	Antroji įvaikinusi šeima	Biologinių vaikų neturi, augina du įvaikintus sūnus. Įvaikino prieš 4 metus.	Gyvena Vilniaus rajone
8	Įmotė	Augina 4 metų įduką. Įvaikino prieš 4 metus	Gyvena Centrinėje Lietuvos dalyje
9	Tarptautinio įvaikinimo konsultantas	Dirba 10 metų, tarptautinio įvaikinimo srityje.	Atstovauja Italijos asociacija AVSI.
10	Vaiko teisių skyriaus vedėjas	Vaiko teisių apsaugos srityje dirba 10 metų	Šiaurės Lietuvos Regione
11	Vaikų globos namų administratorius	Vaikų globos namams vadovauja 12 metų	Šiaurės Lietuvos regionas
12	Pirmas vaikų globos namų socialinis pedagogas	Organizuoja vaikų parengimą įvaikinimui. Įvaikinimui parengė 9 vaikus, iš jų 7 įvaikinti ne Lietuvoje	Šiaurės Lietuvos regionas
13	Antras vaikų globos namų socialinis pedagogas.	Organizuoja vaikų parengimą įvaikinimui. Įvaikinimui parengė 6 vaikus, iš jų visi įvaikinti ne Lietuvoje.	Šiaurės Lietuvos regionas

Kokybinio tyrimo imčiai sudaryti griežti tūrio reikalavimai netaikomi, nes duomenų reprezentatyvumą lemia ne atsitiktiniai tiriamųjų pasirinkimo būdai, o lankstūs vienokie ar kitokie teoriniai teiginiai (Kardelis, 2002). Tyrimas buvo atliekamas 2014 metų vasario – balandžio mėnesiais

2.3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

2.3.1 Apsisprendimą įvaikinti motyvuojantys ir apsunkinantys veiksniai

1 lentelė

Apsisprendimą įvaikinti motyvuojantys veiksniai		Apsisprendimą įvaikinti apsunkinantys veiksniai	
Kategorija	Patvirtinantys teiginiai	Kategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pirminis ir antrinis nevaisingumas skatina apsisprendimą įvaikinti	<p>„Vienintelė motyvacija, su kuria susidūriau dirbdama, yra tiesiogiai susijusi su negalėjimu susilaukti savo biologinių vaikų.“, „...negaliu susilaukti nė vieno vaikelio“, „..... sakykim taip 90 – 85 procentai tai be abejo jie nesusilaukia poroje“, „...dažniausiai nevaisingumas yra pagrindinė motyvacija...“, „...Su vyru negalėjome susilaukti savo vaikų...“, „... pradėjom sąmoningai planuoti kūdikį ir supratom, kad procesas gali būti sunkesnis, negu įsivaizdavome...“</p> <p>„..... pasigimdo vieną, nori daugiau, tačiau nepavyksta pastoti.“, „... kur gimsta vien mergaitės arba vien berniukai ir nori, na žinai, įvaikinti...“, „...nebenori gimdyti biologinių vaikų...“</p>	Negatyvios, išankstinės suformuotos nuostatos daro neigiamą įtaką apsisprendimui įvaikinti	<p>„...Aš buvau įsitikinusi, kad vienišai motinai niekas neduos įvaikinti ar globoti...“, „turim būsto paskolą, ar mums leis įvaikinti...“, „...Galvojau, kad čia yra sudėtingas reikalas...“, „...kad tai yra beprotiškai sunku...“, „...reikia praeiti kryžiaus kelius, kol įvaikini...“, „galvoja, kad įvaikinti ir globoti praktiškai nėra įmanoma...“, „...kažkas uždėjo mitą, kad tai yra beprotiškai sunku ir reikia praeiti kryžiaus kelius...“</p> <p>„...televizijos ten įtaka ar spaudos įtaka, aš nelabai tikiu...“, „...neįsivaizdavau kaip ir nuo ko pradžių padaryti...“, „...Procesas apipintas paskalomis ir gandais...“, „...Sudarytas labai mįslingas įspūdis...“</p>
Išgyventa asmeninė ankstyvoji patirtis skatina apsisprendimą įvaikinti	<p>„...Su tuo augau, brendau...“, „...žinojau, kad ateityje tikrai pasiimsiu globai vaiką ar net įsivaikinsiu...“, „...jeigu ne ta mamos sesuo tokia, ko gero ta mintis ir nebūtų buvus subrendus...“, „...būna užauginę savo vaikus ir dar kažkaip siekia save realizuoti...“</p>	Baimė dėl įvaikinimo netekti privatumo	<p>„...bijojau aš tų tikrinimų...“, ... aš norėjau gyvent ramų gyvenimą...“</p>
	<p>„...kolegė paskatino nueiti į vaiko teisių skyrių ir pasidomėti...“, „...norėtūsi kažkokio artimo</p>		

<p>Teigiamos bei palaikančios artimųjų nuostatos skatina apsisprendimą įvaikinti</p>	<p>palaikymo...“, „...Artimi draugai, bičiuliai kalba, kad tai gražu, naudinga...“, „...apie įvaikinimą kalbu tik su brangiai ir artimais žmonėmis...“, „...kurie palaiko, supranta ir nebando atkalbinėti...“, „Daug galime į artimuosius pasiremti...“, „... Seneliai, mano tėvai irgi, atrodo kaip ir nei prie ko būtų, bet viskas keitėsi ir visa aplinka keitėsi...“, „...Mano tėvai tą matė ir tą suprato...“, „...Turiu protingus tėvus, kurie tą suprato tai tėvai kad aš pati tą atlaikyčiau ir nepalūžčiau, kiekvieną vakarą atvažiuodavo pas mane namo...“, „...jeigu ne tėvai nu tikrai būtų buvę, aš nežinau būtų buvę labai sunku...“.</p>	<p>Artimųjų neigiamos nuostatos, neskatina apsisprendimo įvaikinti</p>	<p>„...Draugas pasakė griežtą „ne“...“, „Vienam aišku sunku priimti tokį sprendimą.“</p>
---	--	---	--

Viena svarbiausių santuokos tikslų – vaikų gimdymas ir auginimas. Pasak Miškinio (2003), vaikų gimdymo funkcija yra siejama su, savęs pratęsimo vaikuose, poreikiu. Kai šeimoje atsiranda vaikų praturtėja dvasiniai jos narių ryšiai, tėvai papildė gyvenimo prasmę ir per vaiku labiau pažįsta gyvenimą. Natūralu, kad vyras ir žmona jau pirmaisiais ar antraisiais santuokos metais pradeda lauktis vaiko – taip atsitinka daugiau kaip 80 proc. vaisingų šeimų. Vis dėlto vien Lietuvoje yra apie 150-180 tūkst. šeimų, negalinčių susilaukti biologinių vaikų. Didele dalimi tai skatina mintis apie įvaikinimą. Šeimos ir asmenys, besirengiantys tapti tėvais, dažniausiai atsigręžią į savo jausmus, tačiau rečiau galvoja apie poreikius, kuriuos atsineša vaikas. Tokiu atveju motyvacija tapti tėvais būna orientuota į pačių tėvių poreikių tenkinimą. Analizuojant atliktų tyrimų ataskaitas, akivaizdu, jog apsisprendimo globoti ir įvaikinti motyvai analizuojami apibendrintai. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktoje, 2011 metų veiklos ataskaitoje, nurodoma, jog dažniausiai pasitaikanti globos ir įvaikinimo motyvas – „noras padėti beglobiam vaikui (47 proc.) ir tik antroje vietoje lieka „negalėjimas susilaukti savo vaikų (25 proc.)“. Šiame tyrime atlikta turinio analizė atskleidžia, kad atskirai analizuojant vien įvaikintojų motyvus, pagrindine įvaikinimo priežastimi tampa pirminis ir antrinis nevaisingumas. Kol kas šeimoms išlieka aktualu, per įvaikinimo prizmę tenkinti asmeninius poreikius, nors įvaikinimo tyrinėtojai (Triseliot, Shireman, Hundleby 1997), įvardindami labiausiai reikšmingas potencialios tėvių poros charakteristikas, šalia kitų pabrėžia, jog santuoka (ir sutuoktiniai kaip asmenys) turi būti:

- ne pernelyg pažeisti streso.

Neišgyventas sielvartas gali virsti kūno, psichologinėmis, socialinėmis, dvasinėmis problemomis. Tyrimai rodo, kad po netekčių padidėja rizika susirgti sunkiomis ligomis. (Polukordienė, 2008). Nevaisingumas šiuo atveju taip pat suvokiamas kaip netektis iš perspektyvos, jog pora netenka galimybės susilaukti biologinių vaikų. Neišgyventa netektis perteikiama lūkesčiais, kuriuos būsimi tėviai projektuoja į įvaikinamą vaiką. Tikėjimas ir laukimas, kad įvaikintas vaikas bus ir fiziškai ir socialiai panašus į tėvių šeimą gali sukelti daug skausmo, savivertės sumažėjimą, neigiamus jausmus, šiems lūkesčiams nepasitvirtinus. Tėvių šeimos pašmoninis troškimas savo negimusius biologinius vaikus pakeisti įvaikinamais gali tapti itin netinkama motyvacija įvaikinimui. Nevaisingumo problema pasilieka su žmonėmis per visą jų gyvenimą – net ir tuo atveju, jei jie įvaikina. Šeima, tikinti, kad įvaikinimas išgydys ją nuo su nevaisingumu susijusio skausmo, gali likti nusivylusi. Taigi labai didelės reikšmės įvaikinimo sėkmei turi šeimos įvaikinimo motyvacija bei puoselėjami lūkesčiai, negalėjimo sulaukti vaikų, kaip netekties, suvokimas, priėmimas ir išgyvenimas (Bučytė. 2013).

Nėra atlikta mokslinių tyrimų šia tema, todėl sunku vertinti, ar šeimos apsisprendžia įvaikinti jau pasibaigus netekties išgyvenimo procesui, dėl bevaikystės, tačiau kuo dažniau įvaikinimo procese pasitaikanti motyvacija „negalėjimas susilaukti vaikų“ tuo lėčiau formuosis sąmoningumas, jog įvaikinimu siekiama tenkinti vaiko poreikius, tuo pačiu atsižvelgiant ir į tėvių pageidavimus, tačiau ne priešingai.

(1) „Vienintelė motyvacija, su kuria susidūriau dirbdama, yra tiesiogiai susijusi su negalėjimu susilaukti savo biologinių vaikų“, (2) „negali susilaukti nė vieno vaikelio“, (3) „dažniausiai nevaisingumas yra pagrindinė motyvacija“, (4) „pasigimdo vieną, nori daugiau, tačiau nepavyksta pastoti“

Kukauskienė (2000) teigia, kad „didžiausia tikimybė vaiko gerovei (dvasinei, emocinei, fizinei) bus tokioje šeimoje, kur įvaikinama dėl paties vaiko. Kuo daugiau sutuoktiniai orientuojasi ne į savo, o į vaiko poreikių supratimą bei tenkinimą, tuo didesnė sėkmingo įvaikinimo tikimybė. Kad šeima būtų pajėgi padėti vaikui tvarkytis su patirtomis netektimis, ji pati turi būti išgedėjusi savo netektis, visų pirma – netektį dėl negalėjimo susilaukti savų vaikų. (Liobikienė, Radvilienė, 2009).

Remiantis sistemų teorija galima teigti, kad teigiami ir neigiami pokyčiai vienoje sistemos dalyje sukelia pokyčius visoje sistemoje. Todėl įvaikinimas, kaip veiksmas ir procesas, įneša pokyčius į branduolinės ir išplėstinės šeimos gyvenimus. Naujo šeimos nario atėjimas įtakoja pokyčius visoje šeimoje. (Padolskienė 2012). Įvaikinusios šeimos neretai susiduria su skirtingomis artimųjų reakcijomis dėl sprendimo įsivaikinti. Tai lemia ir tai, jog artimųjų parama ir palaikymas, arba jos nebuvimas yra

veiksny, kuris gali skatinti norą įsivaikinti, arba priešingai – stabdyti. Neatsiejama įvaikinusios šeimos dalis – artimi giminaičiai taip pat jaučia pokyčius ir išgyvena jausmus, bei atsiradusius naujus vaidmenis. Įtėvių artimieji tikisi sulaukti biologinių giminaičių, seneliai – biologinių anūkų. Tyrime dalyvavusios šeimos patvirtino, jog nerims dėl artimųjų reakcijos buvo vienas iš veiksnių kuris vienais atvejais palaikė apsisprendimą įvaikinti, kitais atvejais vertė daugiau laiko dvejojti.

(1) Artimi draugai, bičiuliai kalba, kad tai gražu, naudinga, (2) „apie įvaikinimą kalbu tik su brangiai ir artimais žmonėmis“, (3) „kurie palaiko, supranta ir nebando atkalbinėti“, (4) „Daug galime į artimuosius pasiremti“, (5) „Mano tėvai tą matė ir tą suprato“, (6) „Turiu protingus tėvus, kurie tą suprato tai tėvai kad aš pati tą atlaikičiau ir nepalūžčiau, kiekvieną vakarą atvažiuodavo pas mane namo“, (7) „jeigu ne tėvai nu tikrai būtų buvę, aš nežinau būtų buvę labai sunku“.

(1) „Draugas pasakė griežtą „ne““, (2) „ Vienam aišku sunku priimti tokį sprendimą“

Anot psichologės Virginijos Dapnevičienės vienas svarbiausių veiksnių, turinčių lemiamą įtaką ne tik asmenybės formavimuisi, bet ir pačios šeimos atmosferos sudarymui, yra šeimos tarpusavio santykiai. Ypač svarbios dvi santykių grandys- tai tėvų tarpusavio santykiai ir tėvų santykiai su vaikais. Nuo tų santykių nuoširdumo, gilumo, emocionalumo priklauso šeimos narių santykiai visuomenėje.²⁴ Įvaikinti besiruošiančių asmenų tarpusavio santykiai su jų biologiniais tėvais tiesiogiai įtakoja komforto arba įtampos jausmus išgyvenamus galvojant apie įvaikinimą ir šios žinios pranešimą artimiesiems. Jeigu santykiuose vyrauja įtampos ir nerimo elementai, tai apsunkina sprendimą dėl įvaikinimo ir vaiko adaptaciją. Į šeima atėjusio vaiko adaptacijos procesas gali tapti bendru visos išplėstinės šeimos pokyčių laikotarpiu, kada tenka ne vien prisiimti naujus vaidmenis, tačiau kartu pergventi nuostatų bei požiūrių pasikeitimus.

Analizuojant priežastis, kodėl šeimos nesiryžta apsispręsti dėl įvaikinimo, arba kas šį procesą stabdo, reikia paminėti, jog svarbią įtaką daro netiksliais būdais pateikiama informacija ir išankstinės, neteisingai suformuluotos nuostatos, apie įvaikinimo proceso sudėtingumą.

Šimkevičiūtė (2012) savo publikuotame straipsnyje įvaikinimas ir globa Lietuvoje – socialinė mada, pabrėžia, jog tam tikras aktualizuojamas ir žiniasklaidoje viešinamas reiškinys tampa socialine mada. Viena iš tokių socialinės mados stiprybių – žinia, šiuo atveju – apie globos ir įvaikinimo galimybes, kurią visuomenės informavimo priemonės paskleidžia visuomenei. Šeimos ar asmenys labiau padrašinami, informuojami apie globos ir įvaikinimo galimybes. Jie gauna impulsą, kuris paskatina priimti lemtingą sprendimą. Nepaisant to, atliekant duomenų analizę aiškiai stebime,

²⁴ Psichologė Virginija Dapnevičienė Emocinė atmosfera šeimoje <http://www.siauliai.lt/svietimas/ppt/atmosfera.pdf> (žiūrėta 2014.05.03)

jog įvaikinti apsisprendusios šeimos dažnai susiduria su išankstinėmis nuostatomis ir netikslingu informacijos pateikimu, o nerimą keliantys susikurti vaizdiniai, apie apsunkintą procedūrą, tampa priežastimi, vis ilgesniam laikui atidėlioti įvaikinimą.

(1) „Aš buvau įsitikinusi, kad vienišai motinai niekas neduos įvaikinti ar globot“, (2) „Galvojau, kad čia yra sudėtingas reikalas“, (3) „tai yra beprotiškai sunku“ (4) „galvoja, kad įvaikinti ir globoti praktiškai nėra įmanoma“, (5) „kažkas uždėjo mitą, kad tai yra beprotiškai sunku ir reikia praeiti kryžiaus kelius“, (6) „neįsivaizdavau kaip ir nuo ko pradžių padaryti“, (7) „Procesas apipintas paskalomis ir gandai“, (8) „Sudarytas labai mįslingas įspūdis“

Tyrime dalyvavę įsivaikinti besirengiantys, arba jau įvaikinę asmenys išsakė nuomonę, jog apsisprendimo pradžioje ir iki galutinio sprendimo priėmimo buvo jaučiamas nerimas, dėl tam tikrų mitų egzistavimo, išankstinių nuostatų. Pastarosios dažniausiai susijusios su informacijos stoka apie įvaikinimo proceso pradžią. Šį reiškinį patvirtina ir viešosios įstaigos „Vaiko ir tėvų centras“ direktorė Kristinos Vilytės, kuri duodama interviu vienam žurnalui prisimena atvejus, kai įsivaikinti ar globoti norinčios šeimos delsė, manydamos, jog joms nebus leista to padaryti vien dėl to, kad gyvena nuomojamame, o ne nuosavame būste. Tai rodo, kad dalis šeimų apie savo galimybes susidaro klaidingą nuomonę. Dažniausiai – dėl informacijos stokos. (Gruiniūtė. 2011)

Tyrime dalyvavę potencialūs ir esami tėvai teigė iš pradžių nežinoję, nuo ko pradėt procedūrą, o informacijos ieškoję interneto forumuose, klausę pažįstamų žmonių, galimai turinčių patirties. Prieš priimant sprendimą abejones stiprina finansiniai įsipareigojimai bankui, galimai per mažas gyvenamasis plotas, nuosavo būsto neturėjimas.

Apibendrinant galime teigti, jog įvaikinimą skatinantys veiksniai ateina iš asmeninės patirties, bei artimųjų aplinkos, tuo tarpu veiksniai verčiantys vis ilgiau dvejoti dažniausiai būna primesti aplinkos situacijų, dėl įvairių visuomeninių nuostatų, netikslingos informacijos, baimė netekti privatumo, dėl įvaikinimo procese aktyviai veikiančių institucijų ir specialistų.

Artimųjų nuostatos gali tapti ir paskatinančius ir stabdančiu veiksniumi. Neatsiejamas bendravimas su artimaisiais gali padėti įveikti sunkumus, iškylančius vaiko ugdymo bei auklėjimo procese.

2.3.2. Įvaikinti besiruošiantiems asmenims ir įvaikinusiems asmenims kylančios baimės ir nerimas

2 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Baimė dėl įvaikinamo vaiko prigimtinių veiksnių	Nerimas dėl genetinio paveldėjimo	„ ...O dar vaiko genetika bus kokia...“, „... kad nebūtų alkoholizmo paveldėjęs ar kitokių blogų įpročių...“, „... kiek pergyvenome dėl galimo genetinio paveldo...“, „...domisi <...> paveldimumu...“, „... ką jis ten turi paveldėjęs...“
	Nerimo dėl biologinės šeimos egzistavimas	„... Kaip teks bendrauti su vaiko biologine šeima...“, „... ir baimė, kad biologinė šeima kišis...“, „... domisi biologinės šeimos padėtimi...“, „... dėl biologinės šeimos nerimaujam...“, „... kad gyvenime atsiras dar viena mama, ji tikrai nežavi...“, „... kad atsiras tėvai...“, „... atsiras, tai kažkaip žiūrėsime ką daryti...“, „... kyla neaiškumų dėl to vaiko šeimos...“
	Sveikatos sutrikimai ir abejotina galimybė išgyti	„... turinčius sveikatos sutrikimų įvaikina užsieniečiai...“, „... klausimų ir dvejonų, dėl sveikatos ypatingai...“, „... kad būtų sveikas...“, „... Dėl sveikatos ...“, „... kad vaikas bus nesveikas...“, „... rimtesni kažkokie sveikatos sutrikimai...“, „... yra klausimų dėl sveikatos...“, „... Visi tikisi, gauti sveiką, gražų, protingą ir tikrai jau be diagnozių vaiką...“
Nerimas dėl iš visuomenės ateinančio vertinimo	Neigiamas aplinkinių vertinimas įvaikinimo atžvilgiu	„... Kaimynai vis tiek matė...“, „... kaimynai suprato iš kur tas kūdikis ir kaip tas kūdikis atsirado...“, „... pakeisti visuomenės požiūrį į įvaikinimą...“, „... nerimo kelia visuomenės nusistovėjusios negatyvios nuostatos...“, „...visaip vertina...“, „... visuomenė labiau nusiteikusi skeptiškai, negu kažkaip kitaip...“, „... kažkas paslėpta po įvaikinimu...“, „... visi viską išmano ir žino, todėl ir vertina kiekvienas skirtingai...“
	Noras atsiriboti nuo kontroliuojančių institucijų	„... bijo kontroliuojančių institucijų...“, „... kontroliavimas visą gyvenimą man, iš tikrųjų, nėra priimtinas...“, „... svarbiausia buvo ta ramybė ir svetimų žmonių nesikišimas...“, „... Nenorėčiau, kad ten mano namus tikrintų ar važinėtų ir lankytus...“, „... šeimos įvaikinę vaikus nori, kad mūsų skyrius nebesikištų...“, „... visada jaučiasi vertinami...“
	Palaikymo sistemos nebuvimas	„... direktorė iškoliojo kaip tik galėjo...“, „... reikia rimto palydėjimo...“, „... kad norėtųsi kažkokio artimo palaikymo...“, „... Norisi pasikalbėti, kad išklaustų, patartų...“, „... Norisi šeimyninio, betarpiško jaukumo...“, „... Nebesinori to formalumo...“, „... Norisi to, kad tas išmanantis ir patarti galintis žmogus būtų arčiau šeimos...“, „... norisi, kad su visa šeima pasiklabėtų, berniukus pastebėtų...“, „... norisi bendrauti su tokiais pat žmonėmis, kurie taip pat yra tapę tėvais...“, „... Tada reikėtų, kad kažkas patartų, pamokytų...“, „... daug informacijos ieškau internete...“
Baimė dėl atviro bendravimo su įvaikintu vaiku	Baimė dėl aplinkybių, kada derėtų vaikui pranešti apie įvaikinimo faktą	„... kada geriausia tai daryti...“, „... koku būdu...“, „... kada geriau pasakyti vaikui ...“, „... Kaip ten su juo reikės kalbėti ir jam pasakyti...“, „... bet tai ką jis mažutis gali suprasti...“
	Nerimas dėl vaiko reakcijos į	30 „...Mane tas baugina, kaip vaikas sureaguos, kai sužinos, kad mes jo nepagimdėm...“, „... vis slapčia galvoja, kaip reikia

ir iš to kylantys padariniai	įvaikinimo faktą	<i>nuslėpti biologines vaiko šaknis...“</i>
	Nerimas dėl sugebėjimo atvirai kalbėtis	<i>„... jaudina tie pokalbiai, kur reikia atvirai pasikalbėti...“, „... nerimauja, bijo fakto, kad vaikui reikės pasakyti, kad yra įvaikintas...“,</i>

Gustaitienės (2010) teigimu įvaikinimo procesas nėra vienam iš jo dalyvių nėra natūrali situacija. Ne tik įvaikiui, bet ir jo įtėviams įvaikinimas, grindžiamas valingu pasiryžimu priimti, mylėti ir užauginti biologiškai svetimą vaiką – sudėtinga patirtis. Šiuo atveju įvaikinimą verta apžvelgti iš trijų pozicijų – įvaikio, įtėvių ir vaiko biologinės šeimos.

Šeimos priėmusios apsisprendimą įvaikinti turėjo nugalėti tam tikras baimes, kurios tiesiogiai susijusios su anksčiau paminėtais elementais. Atsižvelgiant į tyrimo medžiagą galime daryti prielaidą, jog baimės susijusios su šiais veiksniais:

1. Baimė dėl įvaikinamo vaiko prigimtinių veiksnių - siejami su vaiko biologine praeitimi
2. Nerimas dėl iš visuomenės ateinančios vertinimo ir emocinio spaudimo - siejami su įtėvių patirtimi
3. Baimė dėl atviro bendravimo su įvaikintu vaiku ir iš to kylantys padariniai – siejama su įvaikio poreikių tenkinimu.

Prigimtiniai veiksniai yra neatsiejami nuo vaiko ir negali būti įtakojami aplinkos, tai yra genetinis fondas kurį turi įvaikis, faktas apie biologinės šeimos egzistavimą, įvairūs sveikatos sutrikimai.

2006 m. vykusioje konferencijoje „Įvaikinimo plėtojimas – pagalba vaikui, šeimai, visuomenei“ buvo išreikšta bei plėtojama mintis, apie gajų žiniasklaidos suformuotą neigiamą požiūrį į įvaikintus vaikus – esą įtėviai jiems duoda viską, bet jie nuseka savo biologinių tėvų pėdomis. Tokie pasisakymai dar labiau sustiprina visuomenėje ir taip vyraujančią mitą, jog vaikų elgesys, įpročiai yra genetiškai paveldimi. Aplinka ir šeima, kurioje įvaikintas vaikelis auga, taip pat turi didžiulę įtaką jo tolesniam gyvenimui ir asmenybei formotis.²⁵ Anot Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Žmogaus ir medicininės genetikos katedros prof. Algirdo Utkaus, šis klausimas svarstomas dažnai. Vieni mokslininkai linkę didesnę reikšmę teikti genotipui, kiti – aplinkai, bet tiesa, kaip dažniausiai būna, turbūt yra per vidurį. (Saukienė. 2012). Įtėvių baimės dėl genetinio fondo įtakos turėtų raminti šie

²⁵ 2006 m. kovo 26 d. Konferencijos Konferencija „Įvaikinimo plėtojimas – pagalba vaikui, šeimai, visuomenei“ medžiaga.

nesutarimai akademinėje plotmėje. Nepaisant to, kiek daug pažengusios technologijos, vienareikšmiškų ir nenuginčijamų faktų apie neabejotiną genetikos įtaką neatsiranda. Visada iškyla kontrargumentas dėl įtakos priklausančios nuo vaiko auklėjimo.

Sušvelninus įtampą dėl galimai genetiškai paveldėtų nepageidaujamų savybių ir sveikatos būklę gerinant, taikant tikslingą gydymą, ar kitus metodus, išlieka vienintelis nenuneigiamas faktas - biologinių artimųjų egzistavimas, su kuriuo tenka susitaikyti ir jį priimti. Įtėviai sąmoningai stengiasi nuneigti kitos šeimos egzistavimą. Norėdami išvengti keblumų šiuo atveju atsakomybę neretai perkelia į vaikiui, laikydamiesi pozicijos, jog ryšių palaikymas su biologiniais artimaisiais priklausys tik nuo paties vaiko norų.

Vaikas, neturintis žinių apie savo biologinę kilmę ir praeitį negali ja domėtis. Vaiko inicijuotas domėjimasis jo biologine praeitimi gali sukelti vidinį konfliktą – iššaukti kaltės jausmą, jog tokiu būdu gali pademonstruoti nedėkingumą įtėvių šeimai, baimę ir reakciją, kaip į tai reaguos įtėviais. Šioje situacijoje itin reikšminga įtėvių pozicija, formuojant pozityvų vaikų požiūrį į biologinių tėvų egzistavimą. Nors įtėviai nerimauja dėl biologinių artimųjų fakto, tačiau GIMK specialistų teigimu beveik visi dalyviai mokymų eigoje dažniau sutinka su nuostata, kad būtina palaikyti ryšį su biologine šeima, kad apie vaiko atėjimo į šeimą būdą būtina kalbėti su vaiku, kad netikslinga nuo jo slėpti įvaikinimo faktą. Žinoma, visada išlieka baimė, kaip vaikas reaguos į žinią apie įvaikinimą, kaip ir kada jam pasakyti tiesą. Būdami 5-7 metų amžiaus dauguma vaikų pradeda sąmoningai suprasti, ką ir reiškia būti įvaikintam, jeigu su vaikų apie tai yra klabama. (Brodzinsky; 1993) Nepaisant šio fakto įtėviai sąmoningai stengiasi kalbėjimosi laiką pailginti, vildamiesi, kad šių nemalonių pokalbių iš viso bus galima išvengti.

Įtėvių pasisakymai: (1) „dėl biologinės šeimos nerimaujam“, (2) „atsiras, tai kažkaip žiūrėsime ką daryti“, (3) „kyla neaiškumų dėl to vaiko šeimos“, (4) „kaip teks bendrauti su vaiko biologine šeima“, (5) „kad gyvenime atsiras dar viena mama, ji tikrai nežavi“, (6) „atsiras, tai kažkaip žiūrėsime ką daryti“, (7) „vis slapčia galvoja, kaip reikia nuslėpti biologines vaiko šaknis“.

GIMK specialistai: (1) „Visi jų bijo, tačiau mokymų metu visi sako, kad palaikys ryšius“. (2) „Sako, padėsiantys vaikui susirasti tėvus, jeigu patys vaikai prašys“ (3) „Įtėviai daug valios palieka vaiko apsisprendimui – bendrauti ar nebendrauti su tėvais“.

Morrison (1998) teigia, jog vienas svarbiausių sėkmingo įvaikinimo garantų – tai atviras kalbėjimas su vaiku apie jo kilmę, bei praeitį. Šiame tyrime tik viena dalyvavusi įmotė atvirai ir nuoširdžiai kalbasi su savo dukra apie jos praeitį ir atsiradimo istoriją. Kristina Radvilienė, 2008 m. tyrinėjusi įvaikinimo patirtis, atskleidžiant socialinės pagalbos poreikį, taip pat teigia, jog tik dvi tyrime

dalyvavusios šeimos atvirai ir nuo pat pradžių kalbasi su vaikais apie įvaikinimą. Nerimą dėl atviro pokalbio įtakoja asmeninės tėvų baimės. Tėviai pasidalino patirtimi, jog nerimauja, kad gali nemokėti, nesugebėti, kalbėtis, nežino kada geriausia ta daryti ir koku būdu. Nors yra parengta metodinių medžiagų ir leidinių apie tai, kaip kalbėti su įvaikintu vaiku, nerimas dėl sugebėjimo tikslingai ir atvirai išsakyti skaudžius dalykus išlieka. Lietuvos kontekstui adaptuojant programos PRIDE medžiagą, specialistai mokymų programoje įdėjo atskirą temą „Atviras kalbėjimas su įvaikintu vaiku“, kurios nebuvo amerikietiška metode. Nepaisant to, kiek daug laiko ir dėmesio skiriama temos analizavimui, nerimas dėl gebėjimų atvirai bendrauti nepatogiomis temomis išlieka.

Nors atviras kalbėjimas su vaiku gali sumažinti daug vidinių įtampų, padėti išvengti daugelio problemų, tačiau tyrimo duomenys atskleidė, jog dažniausiai nerimą kelia pats fakto įvardijimas. Kada ir kokiomis aplinkybėmis derėtų įvaikiui pasakyti, jog jis įvaikintas. Ne visos tėvų poros emociškai yra pasiruošusios pokalbiui, todėl yra neryžtingi ir dažnai vengia, bei yra linkę pokalbį atidėti.

(1) „Kaip ten su juo reikės kalbėti ir jam pasakyti“, (2) „bet tai ką jis mažutis gali suprasti“, (3) „jaudina tie pokalbiai, kur reikia atvirai pasikalbėti“, (4) „nerimauja, bijo fakto, kad vaikui reikės pasakyti, kad yra įvaikintas“

Liobikienė (2009) teigia, kad įvaikinimo atvirumas yra ne tik šeimos problema, bet tiesiogiai siejasi su visos visuomenės požiūriu bei supratimu, kuris įvaikinusioms šeimoms nėra palankus. Tačiau GIMK programos praktikė, Šimkevičiūtė (2012) savo straipsnyje, „Įvaikinimas ir globa Lietuvoje – socialinė mada“ akcentuoja kitus dalykus, teigdama, jog aplinkinių akimis, biologinių tėvų globos netekusio vaiko globa ar įvaikinimas yra didžiulis žygdarbis ir pagarbos vertas gestas. Autorės teigimu, tai gali provokuoti įvaikini, kaip socialinės mados tendenciją. Remiantis statistiniais duomenimis būtų sudėtinga teigti, jog tai š tiesų tampa madingu reiškiniu. Įvaikinimo procese svarbus šeimos ir artimųjų bei visuomenės požiūris ir palaikymas. Tiesa tai, jog šiandieninės visuomenės nuostatose, stebimi pokyčiai, lietuvių požiūryje į įvaikinimą. Įvaikinimas nevertinamas vienareikšmiškai. Žiniasklaidoje pasirodantys straipsniai bei reportažai situaciją atspindi iš negatyvios pusės. Itin populiarūs pasakojimai apie biologinių brolių, seserų tarpusavio paieškas, kai kuriais atvejais įvaikintų vaikų ir jų biologinių tėvų. Vaikams netikėtai sužinojus, jog yra įvaikinti visos procese dalyvaujančios šalys išgyvena nusivylimą, nerimą. Tai įneša daug destrukcijos į tėvų šeimos narių tarpusavio santykius. Tokios istorijos tikrai neskatina ir nepopuliarina įvaikinimo. Didelę dalį įtakos turi totalitaristinės sovietinės sąjungos nuostatos, kurios buvo grindžiamos ypatingu slaptumu – apie tėvų šeimą ir įvaikintą vaiką kalbėti, klausinėti ir domėtis negalima. Vidinis tėvų ir visuomenės

konfliktas pasireiškia dėl priešasčių tiesiogiai susijusių su įvaikinimo motyvacija. Aišku, jog pagrindinė motyvacija yra nevaisingumas, o tai intymi, asmeniška tema. Dėl šios priežasties šeimos vengia apie tai klabėti ir izoliuojasi nuo išorinės, galimai nepalaikančios, nepalaikančios visuomenės, nes tai skausminga patirtis, nuo kurios stengiamasi apsisaugoti.

(1) „kaimynai suprato iš kur tas kūdikis ir kaip tas kūdikis atsirado“, (2) „ pakeisti visuomenės požiūrį į įvaikinimą“, (3)“nerimo kelia visuomenės nusistovėjusios negatyvios nuostatos“, (4) „ visuomenė labiau nusiteikusi skeptiškai, negu kažkaip kitaip“, (5) visi viską išmano ir žino, todėl ir vertina kiekvienas skirtingai“

Visi tyrime dalyvavę apklausti tėviai, arba įvaikinimui besiruošiančios šeimos apie šį faktą kalbėjosi su artimais savo aplinkos žmonėmis. Diskusijos vyksta šeimos, artimų bičiulių, retais atvejais – kolegų tarpe. Tyrime dalyvavusi tarptautinio įvaikinimo specialistė taip pat išsako nuomonę, jog kalbant apie visuomenės nuostatas „*per metus pokyčių taip pat yra į gerąją pusę*“. Nors teigiamai besikeičianti visuomenės nuomonė skatina labiau atsiverti ir mažiau nerimauti, vis tik, baimė ir įtampa lydi tėviu, dėl išgyvenamų kasdieninių situacijų, susijusių su įvaikinimu ir iš to ateinančius tėvių vertinimu.

Būtent nenoras būti vertinamais bei stebimais yra dar vienas elementas, kodėl šeimos stengiasi atsiriboti. Beje, įmotė įvardijo, jog būtent dėl šios priežasties – kontroliuojančių institucijų dalyvavimo ji apsisprendė rinktis įvaikinimą vietoj globos.

(1) „kontroliavimas visą gyvenimą man, iš tikrųjų, nėra priimtinas...“, (2) „ svarbiausia buvo ta ramybė ir svetimų žmonių nesikišimas“, (3) „nenorėčiau, kad ten mano namus tikrintų ar važinėtų ir lankytus“, (4) „visada jaučiasi vertinami“.

Po įvaikinimo fakto paskelbimo bet koks kontroliuojančių institucijų ar specialistų dėmesys tėvių šeimai gali būti tik rekomenduojamojo pobūdžio. Lietuvos kontekste tai gali kelti keblumą, nes yra akivaizdu, jog šeimoms besiruošiančioms įvaikinti, o ir įvaikinusioms vis dar kyla klausimų ir neaiškumų. Tokią situaciją galime apibūdinti, kaip palaikymo sistemos nebuvimas. Pastarasis gali būti apžvelgiamas taip pat skirtingais aspektais. Puikus pavyzdys – teisinės nuostatos LR darbo kodekso 180 straipsnyje nurodoma, jog pagal šeimos pasirinkimą motinai (įmotei), tėvui (tėviui), senelei, seneliui arba kitiems giminaičiams, faktiškai auginantems vaiką, taip pat darbuotojui, paskirtam vaiko globėju, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai. Tačiau, įvaikinus vyresnį, nei trejų metų amžiaus vaiką, atostogos vienam iš tėvų nesuteikiamos. Socialine prasme pagalbos šeimoms mechanizmai optimaliai išvystyti didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Utenoje, tačiau mažesni rajonai ir atskiri miestai tokių paslaugų neturi. Nuo 2007

metų veikianti PRIDE (šiuo metu vadinama GIMK) programa orientuota į pagalbos teikimą įvaikinusioms šeimoms, tačiau tai nėra optimaliai poreikius tenkinanti praktika, dėl itin skurdžiai išplėtos geografinės padėties. Šeimos gyvena toli nuo kvalifikuotų specialistų galinčių teikti paslaugas, kada jos būtinos nedelsiant. Programa vykdoma projektinės veiklos principu, todėl yra ribota laiko bei finansinių išteklių. Palaikymo stoka atsispindi ir asmeniniuose specialistų nuostatose, kurios kartais būna nekorektiškos ir neetiškos, tokiu būdu emociškai apsunkinant procesą.

(1) „ direktorė iškoliojo kaip tik galėjo“, (2) „ reikia rimto palydėjimo“, (3) „ kad norėtuši kažkokio artimo palaikymo“, (4) „Norisi pasikalbėti, kad išklaustyti, patartų“, (5) „Norisi šeimyninio, betarpiško jaukumo“, (6) „Nebesinori to formalumo“, (7) „Norisi to, kad tas išmanantis ir patarti galintis žmogus būtų arčiau šeimos“, (8) „norisi, kad su visa šeima pasiklabėtų, berniukus pastebėtų“, (9) „norisi bendrauti su tokiais pat žmonėm, kurie taip pat yra tapę tėvais“, (10) „daug informacijos ieškau internete“

Tyrime dalyvavusios šeimos vienareikšmiškai tvirtina, jog pagalba po įvaikinimo reikalinga ir net būtina, tačiau viltis labiau puoselėja konsultuotis su panašią patirtį išgyvenančiais kolegomis. Iš specialistų tikisi daugiau betarpiško, artimo, bendravimo, kuris būtų kiek įmanoma mažiau formalus. Šį poreikį galima sieti su nuolat išgyvenama įtampa dėl visuomenės požiūrio ir įvertinimo ateinančio iš aplinkos, bei su noru atsiriboti nuo kontroliuojančių institucijų. Šeimos pageidauja įvaikinti, tačiau didžiausiu siekiu išlieka šeimos privatumo išsaugojimas, bei galimybė konsultuotis ir ieškoti pagalbos, tačiau nebūti vertinamiems.

Apibendrinant galime daryti išvagas, jog tėviai baiminasi dėl vaiko atsineštinių, prigimtinių savybių – genetikos, (nors šis faktorius lygiai taip pat nenusipėjamas gali būti ir auginant biologinius vaikus), biologinės šeimos ir artimųjų egzistavimo. Nerimą vis dar kelia besikeičianti visuomenės nuostata į įvaikinimą. Tėviai nerimauja, dėl to, jog įvaikinimo procesas plačiąja prasme yra apipintas gandais, paskalomis, mitais ir visuomenės akyse gali slėpti negatyvius kėslus, todėl jaučiama įtampa ir išgyvenamas nerimas, dėl nuolatinio vertinimo. Tėvių šeimos jaučiasi stebimos, analizuojamos, dėl šios priežasties pageidauja kiek įmanoma didesnio atsiribojimo nuo kontroliuojančių ir tikrinančių institucijų. Šeimos mielai priimtų pagalbą, jeigu būtų sudarytos palankios sąlygos ir dirbtų jautrūs, patikimi ir kompetentingi darbuotojai. Remiantis šiomis išvagomis galime teigti, jog šiuo metu egzistuojantis pagalbos ir pralaikymo mechanizmas yra nekokybiškai funkcionuojantis. Tokias pačias išvadas po atlikto tyrimo teikia ir Radvilienė (2008) - tvarkytis su kylančiais sunkumais šeimoms padeda tinkamas pasirengimas iki įvaikinimo, mokymų metu įgytos žinios, tačiau šiuo metu tėviams teikiama pagalba yra nepakankama.

2.3.3. Skirtingų institucijų įsitraukimas ir atliekamos funkcijos įvaikinimo procese.

3 lentelė

Kategorija	Patvirtinantys teiginiai
<p>Proceso išplėtimo problema. Vaiko teisių apsaugos skyriaus dalyvavimas įvaikinimo procese. Atliekamos funkcijos.</p>	<p>„...Pirmiausiai šeima turi kreiptis į vaiko teisių apsaugos skyrių ...“; „...man sutvarkė globą ...“; „...skyrius informuojamas...“; „... remdamasis GIMK išvadomis teikia išvadą...“; „...išklauso vaiko nuomonę...“; „...Kartais susitinkame su pačiu vaiku...“; „...informuojamas, kad atsirado šeima...“; „...teisiškai atstovauja vaiko interesus...“; „...tvarko teisinius dalykus...“; „...tiesioginių ryšių nepalaiko su įtėviais...“; „...turi vykdyti pirminį vertinimą...“; „...nedaro pirminio vertinimo...“; „...tik dokumentus surenka ir viską siunčia...“; „...kokių jie specialistų turi?...“; „...teisinėje procedūroje dalyvauja...“; „...dalyvauja tokioje vaiko pusėje...“; „...turi įvertinti...“; „...vieninteliai buvo tokie padarę tą pirminį įvertinimą...“; „...Jie numeta mums ir žinai sako, padarykite...“; „...jie jokio vaidmens nevaidina...“; „...kartais vaidina dezorganizuojantį vaidmenį...“; „...tai užsakovai su dideliais reikalavimais neįvertinant situacijos...“; „...nenori priimti atsakomybės už sprendimus...“; „...atrodo, kad nežino ką daryti...“; „...nu bet o ką tie vaikų teisių skyriai gali jiems padėti?...“</p>
<p>Proceso išplėtimo problema. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos dalyvavimas įvaikinimo procese. Atliekamos funkcijos</p>	<p>„...poruoja, įvaikinimo tarnyba...“; „...skiria tą, nu tą, pasiūlymą...“; „...siunčia įvaikinimo tarnyba...“; „...reiki pateikti įvaikinimo tarnybai dokumentus...“; „...vertina visus...“; „...mes rašom įvaikinimo tarnybai...“; „...valstybės tarnyba tiesiogiai siunčia vaikų namams...“; „...tarpininkauja...“; „...vykdė tokį projektą, apie vaikų paruošimą...“; „...svarbus personažas šiose procedūrose...“; „...tai yra biurokratinis aparatas...“; „...kontroliuoja...“; „...Vadinamą suporavimą, kada šeima priskiriama vaikui ir teikiamas pasiūlymas vykdo...“; „...dokumentus kartu su savo pritarimu ar nepritarimu perduodame valstybės tarnybai...“; „...tai yra informacijos perdavimas...“</p>
<p>Proceso išplėtimo problema. GIMK specialistų dalyvavimas įvaikinimo procese. Atliekamos funkcijos</p>	<p>„...Iš GIMK specialistų gavus teigiamą išvadą...“; „...Mokymus veda GIMK specialistai...“; „...jie ir konsultuoja...“; „...Valstybės tarnybų atestuoti socialiniai darbuotojai yra GIMK specialistai...“; „...vykdantys mokymus ir rengiantys išvadas...“; „...sudarytos galimybės su GIMK darbuotojais konsultotis po mokymų...“; „...darbuotojai dirba tik su įvaikinti ketinančiomis šeimomis...“; „...pagrindas šioje politikoje yra GIMK mokytojai...“; „...GIMK programos rėmuose konsultuojamos šeimos...“; „...Konsultuojamos ir skirtingais būdais ir dėl skirtingų klausimų...“; „...Dirbame ne su vieno rajono žmonėmis...“; „...dirbam taip, kaip patogu klientui...“; „...konsultuojame internetu...“; „...bendruojame per feisbuką, skaiptą...“; „...programa vyksta projekto rėmuose...“; „...konsultuojame savaitgaliais...“; „...šėimos atvažiuoja aplankyti, pasipasakoja...“; „...ateina tiesiog pasišnekučiuoti, pasidžiaugti...“; „...aiškinamės...“; „...tenka tarpininkauti...“; „...itėvių prašymu dalyvauti kokiam renginyje...“; „...skaityti pranešimą apie įvaikinimą...“; „...visada jas kviečiame elektroniniu laišku į šventes, mokymus...“; „...tikrai puikus dalykas – stipriai paruošti GIMK specialistai...“; „...privalome vesti praktinius užsiėmimus...“; „...Tai pasiklaustume GIMK mokytojų...“; „...veda mokymus...“; „...Palaikom ryšius ir bendruojame su gimkininkėmis...“; „...rengiantys išvadas, kurios teikiamos vaiko teisių apsaugos skyriams ir teismams...“; „...mums daug ką paaiškina ir išaiškina...“; „...“...Mokytojos puikios ir tikrai kvalifikuotos...“; „...“</p>
<p>Proceso išplėtimo problema.</p>	<p>„...informuoja apie esamą situaciją...“; „...bendruoja su šeimomis...“; „...ruošiasi skirtingai...“; „...dirbam taip kaip mums atrodo tikslinga...“; „...darbas vyksta</p>

Vaikų globos namų specialistų dalyvavimas Atliekamos funkcijos	<i>individualiai...“ , „...informaciją perduoda globos namai...“ , „...globos namai vaikus pasirengia...“ , „...perduoda tas žinias...“ , „... , tiesiogiai su vaikų namais nebendraujam...“.</i>
---	---

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekso 5 dalis apibrėžia įvaikinimo procedūrą, kuriame nurodoma ir procese dalyvaujančios institucijos. 3.217 straipsnis. Pasirengimo įvaikinti patikrinimas 1. Valstybinės įvaikinimo institucijos **atestuoti socialiniai darbuotojai** išsiaiškina, ar būsimiems tėviams nėra šio kodekso trečiojoje knygoje numatytų kliūčių įvaikinti, ištiria jų gyvenimo sąlygas, būdą, surenka informaciją apie sveikatos būklę ir pateikia išvadą dėl būsimųjų įvaikintojų pasirengimo įvaikinti. <...> 3. Ar tėviai turi tinkamas sąlygas ir deramai pasirengę įvaikinimui, nusprendžia **teismas**, nagrinėjantis prašymą dėl įvaikinimo. 3.218 straipsnis. Duomenų apie įvaikinamą vaiką pateikimas 1. **Valstybinė įvaikinimo institucija** pateikia teismui duomenis apie įvaikinamo vaiko kilmę, vystymąsi, sveikatos būklę ir šeimą.²⁶ **Savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių** veiklą reglamentuoja Bendrieji savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatai, patvirtinti 2002 metais. Šiuose nuostatuose pateikiami savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių uždaviniai, kurių vienas yra: • atstovauja vaiko interesams teisminiuose procesuose;²⁷ **Užsienio valstybių institucijoms** įgaliojimais veikti vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvos Respublikoje suteikiami vadovaujantis 1993 metų Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje. <...> 22. Įgaliota užsienio valstybės institucija vykdo šias funkcijas: 22.1. atstovauja įvaikintojams įvaikinimo proceso metu;. ²⁸ **Vaikų globos namai**, kaip atstovas pagal įstatymą bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybės įstaigomis ir institucijomis, spręsdami socialinės globos organizavimo ir teikimo, globėjų (rūpintojų) paieškos bei įvaikinimo klausimus. Jeigu vaikas iki įvaikinimo laikinai gyvena globėjų šeimoje, pastarieji taip pat dalyvauja įvaikinimo procese.

Pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus bei potvarkius, įvaikinimo procese dalyvauja keletas skirtingų institucijų. Įvaikinimo procesą galima suskirstyti į tam tikrus etapus. Kiekviename iš šių etapų svarbų vaidmenį atlieka pareiškėjai. Etapai gali būti tokie: sprendimo įvaikinti priėmimas (vyksta sutuoktinių šeimoje, dažniausiai dalyviai skaito, klausosi, stebi kitų asmenų patirtį); reikalingų dokumentų rinkimas ir pateikimas vietos Vaiko teisių apsaugos skyriui (apie reikalingus dokumentus primena skyrių darbuotojai); pirminis ir formalus galimų tėvių vertinimas, įvadiniai mokymai ir išvadų rengimas (patikrinama pasirinkimo motyvacija ir pareiškėjų gebėjimai

²⁶ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas.

²⁷ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Vaiko teisių apsaugos sistema http://www.vaikoteises.lt/lt/vaiko_teisiu_apsauga/sistema_lietuvoje/vaiko_teisiu_apsaugos_sistema.html (žiūrėta 2014.05.05)

²⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl įgaliojimų veikti vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvos Respublikoje suteikimo užsienio valstybių institucijoms tvarkos aprašo patvirtinimo

tinkamai vykdyti pasirinktą tėvių vaidmenį); vaiko pasiūlymas ir susipažinimas su vaiku, ryšių mezgimas (pasiūlymą pateikia Vaiko teisių skyrius pagal pareiškėjų gyvenamąją vietą, už ryšių kūrimą su vaiku visada atsakingi tėviai) ir teismo procesas bei teismo sprendimo įsigaliojimas (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič; 2013)

Potencialūs tėviai priėmę sprendimą įsivaikinti pirmiausiai privalo kreiptis į savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrių. Ši institucija vykdo pirminę tėvių atranką, analizuodama pateikiamus dokumentus. Jeigu dokumentai atitinka keliamus formaliuosius reikalavimus tėviai nukreipiami į įvadinius mokymus. Analizuojant surinktus duomenis susijusius su savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijomis kyla tarpžinybiniai konfliktai. Tyrime dalyvavę GIMK specialistai laikosi labiau negatyvios pozicijos vertindami Vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijas įvaikinimo proceso metu.

(1) „turi vykdyti pirminį vertinimą“, (2) „nedaro pirminio vertinimo“, (3) „tik dokumentus surenka ir viską siunčia“, (4) „turi įvertinti“, (5) „vieninteliai buvo tokie padarę tą pirminį įvertinimą“, (6) „Jie numeta mums ir žinai, sako, padarykite“, (7) „jie jokio vaidmens nevaidina“, (8) „kartais vaidina dezorganizuojantį vaidmenį“, (9) „tai užsakovai su dideliais reikalavimais neįvertinant situacijos“, (10) „nenori prisiimti atsakomybės už sprendimus“, (11) „atrodo, kad nežino ką daryti“, (11) „nu bet o ką tie vaikų teisių skyriai gali jiems padėti?“

Analizuojant šiuos tampa akivaizdu, jog GIMK specialistai yra linkę skeptiškai vertinti kolegų iš savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriaus darbą. Šios dvi įstaigos įvaikinimo procese susijusios tiesiogiai. Vaiko teisių apsaugos skyriai siunčiantys šeimas į pirminius mokymus yra tiesioginiai užklauskėjai, GIMK specialistai išvadas apie šeimos apsirengimą tapti tėviais pateikia Vaiko teisių apsaugos skyriams. Šis bendradarbiavimas vyksta tiesiogiai, be tarpininkų.

Nors jau minėtuose bendruosiuose savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatuose vaiko teisių apsaugos skyriams yra priskirta 15 tiesiogiai su vaikų apsaugos užtikrinimu susijusių funkcijų, tačiau analizuojant tyrimo duomenis išryškėja tam tikras funkcijų vykdymo ribotumas.

(1) „kartais susitinkame su pačiu vaiku“, (2) „informuojamas, kad atsirado šeima“, (3) „teisiškai atstovauja vaiko interesus“, (4) „tvarko teisinius dalykus“, (5) „tiesioginių ryšių nepalaiko su tėviais“, (6) „kokių jie specialistų turi?“

Tyrime dalyvavusi vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėja patvirtino, jog skyriaus atstovai teismo metu dalyvauja procese, teikia išvadą atspindinčią vaiko norą, tačiau su vaikais susitinka ne visais atvejais, kai kada duomenis ir vaiko nuomonę tiesiog gauna iš vaikų globos namų darbuotojų.

Kita institucija, kuri koordinuoja tiek savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių darbą, tiek patį įvaikinimo procesą ir yra Valstybinė institucija, tai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo

tarnyba, prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Ši tarnyba tvarko potencialių tėvų ir galimų įvaikinti vaikų sąrašus, konsultuoja, organizuoja nacionalinių programų, tokių kaip GIMK veiklą, koordinuoja finansavimą.

(1) „vertina visus“, (2) „mes rašom įvaikinimo tarnybai“, (3) „valstybės tarnyba tiesiogiai siunčia vaikų namams“, (4) „tarpininkauja“, (5) „vykdė tokį projektą, , apie vaikų paruošimą“, (6) „tai yra biurokratinis aparatas“, (7) „kontroliuoja“, (8) „Vadinamą suporavimą, kada šeima priskiriama vaikui ir teikiamas pasiūlymas vykdo“, (9) „dokumentus kartu su savo pritarimu ar nepritarimu perduodame valstybės tarnybai“, (10) „tai yra informacijos perdavimas“

Valstybinė įvaikinimo institucija 2002–2004 m. veikė kaip Įvaikinimo tarnyba. LR Vyriausybės 2005 m. spalio 20d. Nutarimu Nr. 1114 „Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ buvo pakeistas Įvaikinimo tarnybos pavadinimas ir patvirtinti nauji Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos nuostatai. Tarnyba tapo svarbiausia institucija Lietuvoje užtikrinanti vaiko teisių apsaugą, koordinuojanti valstybės ir savivaldybių įstaigų bendradarbiavimą, rengiant teisės aktus.

Analizuojant tyrimo duomenis taip pat atsiskleidžia tendencija, jog Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba vykdo koordinuojantį, kontroliuojantį darbą, daugiausiai susijusį su dokumentų perdavimu, ataskaitų pildymu, GIMK programos koordinavimu.

Įtėviai apie bendradarbiavimą su šia įstaiga duomenų neteikė, tačiau daugiausiai kalbėjo tarptautinį įvaikinimą koordinuojantis specialistas. Tarptautinio įvaikinimo plotmėje daugiausiai bendradarbiauja įtėvius atstovaujanti asociacija su Valstybės tarnyba, kuri iš asociacijos gaunamą informaciją pateikia savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams ir suinteresuotiems vaikų globos namams.

2013 m. praversti įvadiniai mokymai pagal GIMK programą 47 grupėms. Jas lankė 351 asmuo / 236 šeimos, norinčios globoti (rūpinti) vaiką ir 160 asmenų / 85 šeimos, norinčios įvaikinti. 2013 m. asmenų, norinčių tapti globėjais (rūpintojais), buvo 15 daugiau nei 2012 m., o asmenų, norinčių įvaikinti, 7 asmenimis mažiau.²⁹

GIMK programos atestuoti socialiniai darbuotojai aktyviausiai palaiko ryšius su potencialiais įtėviais. 10 užsiėmimų grupėje ir vizitai namuose leidžia pažinti šeimas ar asmenis, ketinančius įvaikinti. Programos darbuotojai užmezga artimą kontaktą su šeimomis, palaiko ryšius, dalijasi patirtimi. Su savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyriais bendradarbiauja teikdami išvadas, su

²⁹ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos apskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.)

vaikų globos namai ryšių nepalaiko, su Valstybine vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba bendrauja pagal poreikį.

Atliekant teksto turinio analizę galime teigti, jog šie specialistai darbą atlieka tikslingai ir produktyviai, darbą organizuoja atsižvelgdami į klientų poreikius, o įtėviai pasitiki ir noriai bendrauja su GIMK programos mokytojais.

(1) „jie ir konsultuoja“, (2) „sudarytos galimybės su GIMK darbuotojais konsultuotis po mokymų“, (3) „darbuotojai dirba tik su įvaikinti ketinančiomis šeimomis“, (4) „pagrindas šioje politikoje yra GIMK mokytojai“, (5) „GIMK programos rėmuose konsultuojamos šeimos“, (6) „Konsultuojamos ir skirtingais būdais ir dėl skirtingų klausimų“, (7) „dirbam taip, kaip patogiu klientui“, „konsultuojame internetu“, (8) „bendrujame per feisbuką, skaiptą“, (9) „konsultuojame savaitgaliais“, (10) „šeimos atvažiuoja aplankyti, pasipasakoja“, (11) „ateina tiesiog pasišnekučiuoti, pasidžiaugti“, (12) „aiškinamės“, (13) „tenka tarpininkauti“.

Be tiesiogiai atliekamų pareigų – įvadinių kursų vedimo, GIMK programos socialiniai darbuotojai atlieka ir kitas funkcijas, kurios sudaro galimybes geriausiai pažinti šeimą. Tačiau GIMK specialistai mažai kuriais atvejais dalyvauja „suporavimo“ procedūroje, kada konkrečiai šeimai siūlomas vaikas.

Vaikų globos namai – teisėti vaiko atstovai pagal įstatymą. Vaikų globos namai svarbūs rengiant vaikus įvaikinimui. Darbuotojai geriausiai pažįsta savo auklėtinius ir gali juos charakterizuoti, tačiau su kitomis įvaikinime dalyvaujančiomis institucijomis tiesiogiai nebendradarbiauja, išskyrus informacijos pateikimą vaiko teisių apsaugos skyriui. Išimtiniai atvejai – tarptautinis įvaikinimas, kada vaikų globos namai palaiko ryšius su įtėvių atstovaujančiais atstovais Lietuvoje ir tokiu būdu stengiasi pažinti įtėvių šeimą, bei tinkamai paruošti vaiką įvaikinimui.

(1) „informuoja apie esamą situaciją“, (2) „dirbam taip kaip mums atrodo tikslinga“, (3) „informaciją perduoda globos namai“, (4) „globos namai vaikus pasirengia“, (5) tiesiogiai su vaikų namais nebendruojam“.

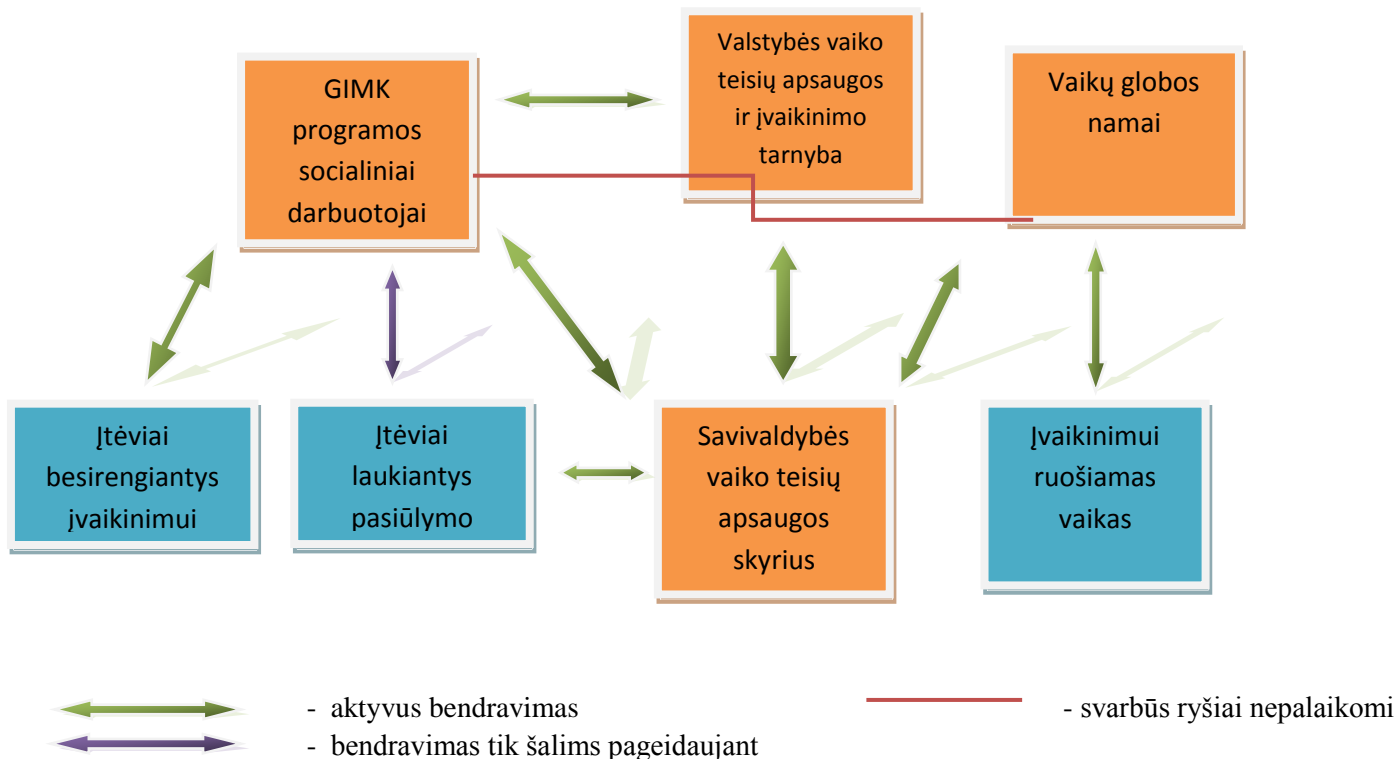
Išanalizuoti tyrimo duomenys leidžia susidaryti nuomonę, jog įvaikinimo procese dalyvauja daug institucijų, jos mažai bendrauja tarpusavyje ir kai kurios funkcijos vykdomos netikslingai. Įvaikinimo procesas yra itin išplėstas, o tai leidžia daryti prielaidą, jog dalis informacijos susirašinėjime gali būti interpretuojama netikslingai ir taip apsunkinti procesą. Optimalus ir labiausiai situaciją ištaisantis reiškinys galėtų tapti vienos, koordinuojančios ir atsakingos institucijos situacijos valdymas, kuri koordinuotų procese dalyvaujančių šalių bendradarbiavimą. Puikus to pavyzdys galėtų

būti Italijoje veikianti pagalbos sistema, apie kurią pasakojo Italijos asociacijos atstovė, tarpininkaujanti tarptautiniame įvaikinime.

„Italijoje yra nepilnamečių reikalų teismai, tai būtų šiek tiek panašu į mūsų vaiko teisių apsaugos tarnybą, tik turi sprendžiamąją galią. Nes jie sprendžia ir įvaikinimą, globą ir tėvų tinkamumą būti įvaikintojais ar globėjais. Ir visiškai teismas yra ir patys išduoda sprendimus ir jiems nebereikia daugiau kreiptis į kitus teismus, kaip pas mus pavyzdžiui yra. Ir jie turi kreiptis pagal savo gyvenamąją vietą į šitą, nepilnamečių reikalų teismą, kuriame pateikia prašymą, tada teismas, čia taip trumpai visai reziumuojant, visa tai trunka kelis mėnesius, o įvaikinimas apie metus, jeigu viskas gerai. Tada nepilnamečių reikalų teismas kreipiasi į vietines socialines tarnybas, kurios pagal teismų užklausimą, turi atlikti šitų vienu ar kitų sutuoktinių tyrimą. Na ir tada būna paskirti mokymai, jie atlieka tas pagal savo gyvenamąją vietą, socialinėje tarnyboje. Atlieka mokymus, paskui juos vertina, susitikimai būna su psichologais, su socialiniais darbuotojais ir po to tie socialiniai darbuotojai apsilanko namuose ir ta socialinė tarnyba pateikia išvadą, nepilnamečių reikalų teismui, kuris taip pat paskiria laiką, susitinka su sutuoktiniais, su jais pabendrauja ir renkama platesnė medžiaga ir pripažįsta juos tinkamais ar netinkamais įvaikinti.“

Lietuvos nacionaliniame įvaikinime dalyvaujančių institucijų bendradarbiavimą galime vaizduoti šią schema

Pav. nr. 1 *Institucijų dalyvaujančių įvaikinimo procese bendradarbiavimas*

Apibendrinus gautus tyrimo duomenis galime pateikti įvaikinimo procese dalyvaujančių šalių bei institucijų bendradarbiavimo schemą (schema nr. 1). Joje matome, jog bendradarbiavimas vyksta „tarpininkavimo“ principu. Vienos institucijos ar šalys bendradarbiauja per tarpininkus, o labiausiai reikšmingi elementai, tokie kaip GIMK specialistai ruošiantys tėvius ir Vaikų globos namai, ruošiantys vaikus įvaikinimui - ryšių visiškai nepalaiko.

Gausus įstaigų įsitraukimas ir skirtingas dalyvavimas apsunkina procesą, nes reikalauja daug laiko išteklių, o esant gausiam informacijos srautui gali nukentėti darbo kokybė.

Šioje schemeje nenurodytos tarptautiniame įvaikinime dalyvaujančios tėvių šeimas atstovaujančios institucijos ir teismas. Teismas remdamasis surinkta medžiaga, liudijimais bei išvadomis, atsižvelgdamas į pageidavimus priima sprendimą, tačiau konsultacijų ar kitų aktyvių veiksmų, susijusių su socioedukacine pagalba neatlieka.

Akivaizdu, jog institucijoms plėtojant bendradarbiavimą, tarp aktyviausių elementų bei mažinant biurokratinius ryšius atsirastų efektyvesnis ir tikėtina, jog greitesnis proceso įgalinimas.

2.3.4. Socioedukacinių konsultacijų teikimas įvaikinimo procese – esama situacija

4 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Įtėviams teikiamos socioedukacinės konsultacijos	Programos GIMK pristatymas. Veiklos apibrėžtis	„...Bendra, Lietuvoje vieninga programa...“, „...Metodinė medžiaga...“, „...pritaikyta Lietuvos situacijai...“, „...2012 m keitėsi pavadinimai...“, „...skirstoma į dvi dalis...“, „...Įvadinę programą sudaro 10 mokymų temų ir vizitai į namus...“, „...taikoma nuo 2007 metų“, „...GIMK, ... Globėjų ir Įtėvių Mokymas ir Konsultavimas...“, „...Pirmoji dalis – įvadinė...“, „...antroji – teisinė...“, „...Dažniau tenka dirbti su įvadinę programa...“, „...jeigu laimi – gauna finansavimą...“, „... šeimoms tai mokosi dar neturėdamos vaikų...“, „... darbas maždaug vyksta remiantis principu „kas būtų, jeigu būtų“...“, „... teigiama išvada tai reiškia, kad žmogus arba šeima yra pasiruošę globoti arba įvaikinti...“, „... Neigiama išvada reiškia, kad žmogus arba šeima yra nepasiruošę tapti globėjais ar įtėviais...“, „...GIMK programa veikia projekto rėmuose...“, „... nėra etatinis darbas...“, „...Ne visi miestai ir rajono centrai turi savo GIMK programos atestuotus mokytojus...“, „...veikla yra projektinė...“, „...Gera programa, tobulintina, tačiau tikrai naudinga...“
		„...Na, jos nėra, nėra. Jos nėra...“, „... Yra elementai, bet ten kažkokio vientisumo nėra...“, „...Yra kažkokie atskiri elementai...“, „... tie elementai yra geri, bet jie turėtų būti nuosekliai...“, „...nėra programos ruošti profesionaliem

	<p>Įvaikinimo proceso, kaip išbaigtos sistemos vertinimas GIMK darbuotojų nuomone</p>	<p>globėjam...“, „...Lyg tai kuria kažką iš naujo...“, „... pagrindas šioje politikoje yra GIMK mokytojai...“, „Nėra koordinavimo...“, „...Sistemos užuomazgos yra...“, „...programa geras dalykas...“, „...puikus dalykas – stipriai paruošti GIMK specialistai...“, „...kompetencijos ir žinių GIMKininkams tikrai pakanka...“, „...elementai ir galėtų po truputį formuoti sistemą...“, „...vieno dalyko trūksta – apjungimo, vienijimo...“, „...Nėra šito pas mus Lietuvoje...“, „...Valstybė metė didžiulę pinigų sumą, <...>, tačiau visas sistemos kūrimo procesas mano vertinimu yra efektyvus trisdešimčia procentų...“, „...iki tikros sistemos sukūrimo dar yra ką veikti...“, „...darbo ministerija tikrai turėtų susizgribti...“, „...pasigendu aš ryžtingumo...“, „...Per lėtai viskas vyksta...“, „...nėra sukurta jokia sistema...“, „...nėra vieningo valstybinio koordinavimo...“, „...dalis problemų ateina dėl nevieningos politikos ir požiūrio...“, „...didžiulį biurokratinį aparatą...“, „...kad valstybė turi brangiai išlaikomą pašto tarnybą, kurią vadina vaiko teisių apsaugos skyriais...“, „...reikia reformos politikos srityje...“, „...Mes neturime koordinatoriaus...“, „...kelis kartus keitėsi...“, „...bėra vieningo valstybinio koordinavimo...“.</p>
	<p>Įvaikinimo proceso, kaip išbaigtos sistemos vertinimas įvaikinti ketinančių šeimų nuomone</p>	<p>„...Jis ilgas...“, „...mokymuose sakė, kad visai nėra aišku, kiek gali užtrukti procedūra...“, „...Norėtuši, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų...“, „...Iš principo neblogai...“, „...Viskas įvyko gan greitai...“, „...apsunkinta tai, kad reikia su daug institucijų dirbti...“, „...Vieniems dokumentus pateikiam, kiti moko, tretį vaiką duoda, o nuvažiuoti su vaiku susipažinti reikia dar pas vienus, o apie vaiko būklę gali dar kiti papasakoti...“, „...daro savo darbą, bet daug to blaškymosi...“, „...Aš gerai vertinu...“, „...Vieni malonūs ir nusiteikę geranoriškai, kiti būna pikti ir neturintys laiko, tretį nusistatę skeptiškai...“, „...iškartojau pajaučiau priešišką nuostatą...“, „...padeda mokymus vedusios socialinės darbuotojos...“.</p>
<p>Vaikams teikiamos socioedukacinės konsultacijos</p>	<p>Vaikų globos namų darbuotojų atliekami veiksmai, ruošiant vaikus įvaikinimui</p>	<p>„...darbą atlieka globos įstaiga ...“, „...parengimą įvaikinimui koordinuoja direktoriaus pavaduotoja socialiniam darbui...“, „...planas aptariamas...“, „...pavaduotoja ir socialinė pedagogė parengia paruošimo planą...“, „...konkrečių reglamentų, kaip tai daryti nėra...“, „...kuriamos vaiko knygos...“, „...vaikai patys piešia...“, „...Vyksta ir tiesioginis atsisveikinimas...“, „...stengiamės nedramatizuoti...“, „...darbuotojams sunku susitaikyti ir paleisti vaikus...“, „...aptarėme...“, „...įtaką daro vidinė įstaigos politika...“, „...Kuriamos knygos...“, „...mokosi dainelių ta kalba...“, „...mokosi skaičiuoti iki 10...“, „...vaikus tiesiog palydi būdami šalia ir atsako į kasdieninius, buitinius klausimus...“, „...visi vaikų globos namai ruošiasi skirtingai...“, „...dirbam taip kaip mums atrodo tikslinga...“, „...remiamės keliomis metodikomis...“, „...darbas vyksta individualiai...“, „...vaikai konsultuojami nuolat...“, „...Vaikus konsultuojamės mes patys ...“, „...vaiko paruošimas yra labai skausmingas klausimas...“.</p>
	<p>Institucijų</p>	<p>„...Niekas nekonsultuoja...“, „...darbuotojų nekonsultuoja</p>

	dalyvavimas vaiko paruošimo procese	niekas...“, „...kas galėtų konsultuoti – nežinau...“, „...bendraujame su mūsų rajono psichologine pedagogine tarnyba...“, „...pagalbos sulaukiame iš nevyriausybinių organizacijų...“, „...Konsultuojamės su Vilniaus SOTU, Kauno vaikų gerovės centru „Pastogė“, VŠĮ Pagalbos paaugliams iniciatyva...“, „...kur ministerija turėjo tokią programą...“,
	Socialinio pedagogo dalyvavimas įvaikinimo paruošimo procese	„...Į tuos atsisveikinimus mokykloje važiuoja socialinis pedagogas...“, „...Socialinis pedagogas ir psichologas dirba individualiai ir tikslingai...“, „Konsultuoja mūsų įstaigos psichologas, socialinis pedagogas...“, „...socialinė pedagogė sėda su socialiniais darbuotojais ir aptaria...“.
	Vaiko paruošimo įvaikinimui vertinimas	„...pas mus tokios programos nėra...“, „...Konkrečios patvirtintos tvarkos nėra...“, „...procedūra būna 50 ar 60 kartų lengvesnė, nes vaikas būna pasiruošęs...“, „...žino kas atsitiks...“, „...jeigu jam būna niekas nepasakyta, tai būna sunkiau atvažiuoti pas tokį vaiką...“, „...vaikas nežino kaip reaguoti...“, „...nėra ką slėpti, tokie yra trūkumai...“, „...vaiko paruošimas yra labai skausmingas klausimas“, „...darbuotojai yra mokomi rengti vaikus globai, o paskui iš globos – įvaikinti...“, „...vykdoma buvo du metus, šiemet na jinai negavo finansavimo...“, „...buvo skelbtas konkursas ir mus pačius apmokė...“, „...bandome iš tikrųjų pristatyti tą metodiką...“, „...programa yra, bet ji yra nutrūkusi...“, „...čia yra iš tikrųjų vaiko nenaudai...“, „...vaiko teisinė apsauga yra tokia pusiau neveiksni...“, „...kiek buvo pinigų, tiek apmokėm ir viskas...“, „...ji buvo šiek tiek įgyvendinta...“, „...skaitėsi kaip kvalifikacijos kėlimo programa globos namų darbuotojams...“, „...labai epizodiškai iš tikrųjų labai neteisinga...“, „...idėja buvo puiki, bet ne iki galo...“.

Bendrai analizuojant įvaikinimo procesą galime išskirti dvi proceso šalis, kurioms konsultacijos bei pasirengimas yra būtini – tėvais ketinantys asmenys, bei įvaikinami vaikai. Tėviams konsultacijos būtinos ir prieš įvaikinimą ir jau po fakto paskelbimo. Konsultacijos gali būti dar efektyvesnės, jeigu konsultuojam be tik branduolinė, tačiau ir išplėstinė šeima.

Organizuojant konsultacijas būsimiems tėviams procesas yra paprastesnis, dėl Lietuvoje bendrai egzistuojančios ir patvirtintos Globėjų ir tėvių rengimo programos GIMK. Būtent šioje programoje dirbantys socialiniai darbuotojai yra atsakingi už šeimų parengimą ir jų konsultavimą, įvaikinimo proceso metu. Tačiau apibendrinant tyrimo dalyviai (GIMK specialistai) išskyrė keletą esminių ir darba gerokai apsunkinančių veiksnių:

(1) „GIMK programa veikia projekto rėmuose“, (2) „jeigu laimi – gauna finansavimą“, (3) „nėra etatinis darbas“, (4) „ne visi miestai ir rajono centrai turi savo GIMK programos atestuosus mokytojus“

Šie keturi teiginiai patvirtina didžiausius programos trūkumus, kurie atsispindėjo ir kitų tiriamųjų (tėvių) išsakytose nuogaštavimuose. Programa pradėta vykdyti nuo 2007 metų. Analizuojant

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaitos duomenis aiškiai pabrėžiama, kad yra efektyvi ir naudinga, tačiau GIMK programos darbas organizuojamas projektinės veiklos principu. 2013 m. vasario 19 d. įsakymu buvo paskelbtas konkursas. Atrankos konkurso organizavimo vertinimo komisija atrinko ir skyrė finansavimą 22 projektams (iš 23 teiktų paraiškų). 2013 m. gegužės 22 d.

Tarnyba pasirašė sutartis su 22 projektų vykdytojais. Įgyvendinant projektus, paslaugas teikia atestuoti socialiniai darbuotojai. 2013 m. pakartotinai atestuoti 44 socialiniai darbuotojai, naujai – 18 socialinių darbuotojų.³⁰ Kiekvienais metais teikiama projekto paraiška, ir įstaigos tikisi gauti finansavimą. Priešingu atveju netenka galimybių vykdyti veiklos. Tiek mokymus vykdydantys specialistai, tiek konsultacijų pageidaujantys tėvai nejaučia stabilumo ir pastovumo. Juo labiau sunku klabėti apie garantijas ateičiai.

Konsultacijų teikimą apsunkina ir tai, jog ne visuose rajonuose yra parengtos GIMK specialistų komandos, tai reiškia jog keli rajonai privalo bendradarbiauti organizuojant tėvių parengimą. 2013 metais Lietuvoje dirbo 62 socialinių darbuotojų poros, tai yra 31 komanda, kurios dirba 22 skirtinguose institucijose. GIMK mokymų paslaugos teikiamos 57 savivaldybėse iš 60.

Ši situacija sukelia keblumų tėviams, kurie turi važiuoti į kitus miestus, norėdami pasiruošti arba konsultuotis. Toks darbas apsunkintas ir GIMK socialiniams darbuotojams, nes norint aplankyti šeimas, rengti savivalbos grupes, vykdyti nuolatinės konsultacijas stinga laiko ir finansinių išteklių. Dėl šių priežasčių vis dažniau GIMK socialinių darbuotojų tarpe yra diskutuojama apie pastovų etatinį darbą, šios veiklos įtraukimą į socialinių paslaugų katalogą ir koncentraciją tik į reikšmingus tėvių ir įvaikintų vaikų santykių palaikymą, bei palydėjimą, tolimesniame procese.

Tyrimo metu paprašius GIMK specialistų įvertinti bendrą politiką, Valstybės atsakingų institucijų įvaikinimo atžvilgiu nuomonė išsidėstė vienareikšmiškai. Visi trys GIMK specialistai ir tarptautinio įvaikinimo atstovas teigė, jog bendra sistema neegzistuoja, yra išskirti tik atskiri, pavieniai elementai, tačiau labiausiai trūksta koordinavimo. Prieš tai aptartoje tyrimo dalyje analizuojant Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos funkcijas buvo aišku, jog viena iš pagrindinių yra būtent koordinavimas ir sistemos kūrimas. Remiantis šio tyrimo duomenimis nuosekli ir vieninga sistema Lietuvoje neegzistuoja.

(1) „Na, jos nėra, nėra. Jos nėra“, (2) „Yra elementai, bet ten kažkokio vientisumo nėra“, (3) „Yra kažkokie atskiri elementai“, (4) „tie elementai yra geri, bet jie turėtų būti nuosekliai“, (5) „nėra programos ruošti profesionaliems globėjams“, (6) „Nėra koordinavimo“, (7) „Sistemos užuomazgos yra“, (8) „programa geras dalykas“, (9) „elementai ir galėtų po truputį formuoti sistemą“, (10) „vieno dalyko trūksta – apjungimo,

³⁰ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos apskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.)

vienijimo“, (11) *„Nėra šito pas mus Lietuvoje“*, (12) *„Valstybė metė didžiulę pinigų sumą, <...>, tačiau visas sistemos kūrimo procesas mano vertinimu yra efektyvus trisdešimčia procentų“*, (13) *„pasigendu aš ryžtingumo“*, (14) *„Per lėtai viskas vyksta“*, (15) *„nėra vieningo valstybinio koordinavimo“*, (16) *„didžiulį biurokratinį aparatą“*, (17) *„kad valstybė turi brangiai išlaikomą pašto tarnybą, kurią vadina vaiko teisių apsaugos skyriais“*

Pateikiant šiuos duomenis reikia paminėti, jog į pateiktą klausimą apie valstybės suformuotą politiką įvaikinimo atžvilgiu visi tiriamieji sureagavo itin audringai emocionaliai, kai kuriais atvejais ironiškai ir net išreikšdami atvirą pasipiktinimą. Ir nors Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba pateikia geresnius statistinius duomenis lyginant su praėjusiais metais (2013 m. praversti įvadiniai mokymai pagal GIMK programą 47 grupėms. Jas lankė 351 asmuo / 236 šeimos, norinčios globoti (rūpinti) vaiką ir 160 asmenų / 85 šeimos, norinčios įvaikinti. 2013 m. asmenų, norinčių tapti globėjais (rūpintojais), buvo 15 daugiau nei 2012 m., o asmenų, norinčių įvaikinti, 7 asmenimis mažiau³¹), nesunku daryti išvagas, jog GIMK specialistai, kaip esminė mokymų grandis ir organizatoriai jaučia vidinę įtampą, dėl užsitęsusios nepalankios situacijos kuriant bendrą, vieningą ir nuoseklią sistemą, galinčią palengvinti įvaikinimo procesą ir padaryti jį išbaigta, bei efektyvią.

Paprašius išsakyti nuomonę įvaikinimui besirengiančių šeimų dėmesys buvo kreipiamas ne į bendrą sistemą, tačiau individualiai į kiekvieno dalyvio asmeninę patirtį. Procesas vertinamas nevienareikšmiškai. Kai kurie vertinimai pozityvūs ir atspindintys gaunamą naudą, kiti negatyvūs ir susiję su procesą sunkinančiais veiksniais. Įtėvių reakcija atspindėjo tai, kas jiems rodosi svarbiausia, šiame etape:

- Laiko tarpas ir su šiuo faktu susijusi nežinomybė
- Įvaikinimo procedūra apsunkinta dėl daugelio institucijų dalyvavimo
- Teigiami vertinimai, pozityvūs nusistatymai.

(1) „Jis ilgas“, (2) *„mokymuose sakė, kad visai nėra aišku, kiek gali užtrukti procedūra“*, (3) *„Norėtusi, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų“*, (4) *„Iš principo neblogai“*, (5) *„Viskas įvyko gan greitai“*, (6) *„apsunkinta tai, kad reikia su daug institucijų dirbti“*, (7) *„Vieniems dokumentus pateikiam, kiti moko, tretį vaiką duoda, o nuvažiuoti su vaiku susipažinti reikia dar pas vienus, o apie vaiko būklę gali dar kiti papasakoti“*, (8) *„daro savo darbą, bet daug to blaškymosi“*.

Tinkamas vaiko parengimas įvaikinimui padidina įvaikinimo procedūros sėkmę. Lietuvoje egzistuoja, nors ir ne iki gali išbaigta sistema, skirta įtėvių parengimui, tačiau keblumai ruošiant vaikus pereiti į įtėvių šeimą. Vaikai gyvenantys globs institucijoje arba globėjų šeimoje yra

³¹ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos apskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataaskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.)

patyrę skaudžių netekčių. Lietuvoje dažniausiai įvaikinami maži vaikai (1 – 4 metų), kurie ypatingai greitai užmezga ryšius su saugią aplinką sukuriančiais jo aplinkos žmonėmis, tai gali būti globos namų personalas, žaidimų draugai. Todėl įvaikinimas, be tinkamo vaiko paruošimo gali tapti dar vienu traumuojančiu išgyvenimu. Situacija tampa dar sudėtingesnė, jeigu nevyksta paruošimas vaiko, kurį ketinama įvaikinti į užsienio valstybę.

Vaiko parengimo įvaikinti tikslai:

- užtikrinti vaiko gyvenimo tarpinių tęstinumą;
- išvengti išsiskyrimo ir dar vieno sukrėtimo vaikui;
- užtikrinti sklandų vaiko perkėlimą iš vienos vietos į kitą ir nuo vieno gyvenimo būdo prie kito (iš globos įstaigos ar laikinai globojančios šeimos į įvaikinančią šeimą);
- parengti vaiką susitikti su įvaikinančia šeima;
- sukurti tinkamas sąlygas užmegzti džiaugsmą teikiančią ryšį;³²

Tyrime dalyvavę Vaikų globos namų darbuotojai tvirtina, jog vieninga sistema, kaip įvaikinimui derėtų parengti vaikus nėra sukurta, todėl visi globos namai šį procesą vykdo skirtingai. Bendraujant su tarptautinio įvaikinimo specialiste tapo aišku, jog kai kurios institucijos visiškai su vaikais nekalba apie jų įvaikinimą, ir atvykusi įtėvių šeima kartais tampa tikru netikėtumu. Tokios situacijos tampa tikru išbandymu ir šeimai ir vaikui.

Šiuo atveju ryškėja dvi konfrontuojančios pusės - įtėvių atstovai linkę reikalauti, kad vaikas, bent minimaliai būtų parengtas įvaikinimui, taip garantuojant vaiko teisių apsaugą ir komforto užtikrinimą bei minimaliai sumažinant stresą, bei globos namų specialistai, kurie neturi metodinių rekomendacijų ir nežino kaip tikslingai tai daryti. Vaiko parengimas didžiąja dalimi priklauso nuo globos namų darbuotojų kompetencijos ir asmeninių pažiūrų, kurios dažniausiai ir būna perteikiamos vaikui.

(1) „darbą atlieka globos įstaiga“, (2) „konkrečių reglamentų, kaip tai daryti nėra“, (3) „įtaką daro vidinė įstaigos politika“, (4) „visi vaikų globos namai ruošiasi skirtingai“, (5) „dirbam taip kaip mums atrodo tikslinga“, (6) „remiamės keliomis metodikomis“, (7) „darbas vyksta individualiai.“, (8) „vaikai konsultuojami nuolat“, (9) „Vaikus konsultuojamės mes patys“, (10) „vaiko paruošimas yra labai skausmingas klausimas“.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba buvo pradėjusi įgyvendinti projektą, kuriuo siekiama apmokyti vaikų globos namų darbuotojus, kaip tikslingai rengti vaikus įvaikinimui, tačiau nematant tikslingumo, ar pritrūkus lėšų projektas po dviejų metų buvo nutrauktas.

³² Vadovas. Svarbiausi vaiko interesai ir įvaikinimas. (2007) Tarptautinių konvencijų dėl vaikų apsaugos įgyvendinimas (preliminari santrauka), Vilnius

(1) „vykdoma buvo du metus, šiemet na jinai negavo finansavimo“, (2) „buvo skelbtas konkursas ir mus pačius apmokė“, (3) „bandome iš tikrųjų pristatyti tą metodiką“, (4) „programa yra, bet ji yra nutrūkusi“, (5) „čia yra iš tikrųjų vaiko nenaudai“, (6) „vaiko teisinė apsauga yra tokia pusiau neveiksni“, (7) „kiek buvo pinigų, tiek apmokėm ir viskas“, (8) „skaitėsi kaip kvalifikacijos kėlimo programa globos namų darbuotojams“, (9) „labai epizodiškai iš tikrųjų labai neteisinga“, (10) „idėja buvo puiki, bet ne iki galo“.

Būtent šioje veikloje socialinis pedagogas dirbantis vaikų globos namuose gali turėti vieną iš svarbiausių savo funkcijų – socioeducacinių konsultacijų organizatorius. Kai kuriuose globos namuose egzistuoja tam tikra nustatyta vidaus politika, kur vaiko parengimo įvaikinimui darbas yra socialinio pedagogo funkcija

(1) „ Į tuos atsisveikinimus mokykloje važiuoja socialinis pedagogas“, (2) „Socialinis pedagogas ir psichologas dirba individualiai ir tikslingai“, (3) „Konsultuoja mūsų įstaigos psichologas, socialinis pedagogas“, (4) „socialinė pedagogė sėda su socialiniais darbuotojais ir aptaria“.

Socioeducacija - kompleksinė, integracinė sąveika, numatanti visavertį visų priemonių ir galimybių įtraukimą formuojant asmenybę (Leliūgienė, 2003). Socioeducacinė veikla (angl. social-educational activity) yra kryptinga socialinė, veikla, kuri padeda klientui išspręsti kylančias socialines situacijas, įgalina veikti, priimti sprendimus. Socioeducacinis darbas yra mokslas bei praktika, padedanti žmonėms pasiekti efektyvų psichosocialinį funkcionavimą bei lemianti societarius pokyčius, stiprinant žmonių socialinę gerovę (Barcer, 1995). Atsižvelgiant į vaikų globos namuose dirbančių socialinių pedagogų pareiginius aprašus ir vykdomas funkcijas, bei palaikomą artimą, pasitikėjimu grįstą tarpusavio ryšį su vaiku, galime teigti, jog socialinis pedagogas gali būti patikimas ir nuolatinis žmogus, kuriam pavedama vaikų parengimo įvaikinimui funkcija. Valstybinėms institucijoms inicijuojant bendros programuos ruošimą.

Globos namų darbuotojams, rengiantiems vaikus bendradarbiaujant su GIMK specialistais tikėtina, jog vyktų efektyvus darbas, kuris palengvintų vaiko prisitaikymo naujoje šeimoje laikotarpį ir padėtų visapusiškai teikti kvalifikuotas socioeducacines paslaugas šeimai jau po įvaikinimo.

Remiantis tyrimo duomenimis tampa akivaizdu, jog šiuo metu GIMK specialistai ir vaikų globos namai tarpusavyje visiškai nebendradarbiauja, nors dirba pagrindinį darbą rengiant šeimas ir vaikus pirmam susitikimui, aptariant aktualius, svarbiausius klausimus, mažinant įtampą ir baimes.

(1) „procedūra būna 50 ar 60 kartų lengvesnė, nes vaikas būna pasiruošęs“, (2) „žino kas atsitiks“, (3) „jeigu jam būna niekas nepasakyta, tai būna sunkiau atvažiuoti pas tokį vaiką“, (4) „vaikas nežino kaip reaguoti“, (5) „nėra ką slėpti, tokie yra trūkumai“.

2.3.5. Socioeducacinių paslaugų teikimą apsunkinantys elementai – poreikis daryti pokyčius.

5 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Socioeducacinių konsultacijų teikimo problematika	Skirtingų rajonų bendradarbiavimas vykdant tėvių parengimą	„...Dirbame ne su vieno rajono žmonėmis...“, „...žmogui iki specialisto pusantrų valandos trunkančios konsultacijos reikia važiuoti šimtą kilometrų...“, „...kažkokiuose rajonuose, kažkurios įstaigos rengia projektą, o kitos nerengia ir veiklos nevykdo...“, „...kurie projektų nerengia nieko kito nebelieka, tik siūsti savo norinčias šeimas į tuos rajonus...“, „...Atvažiuoja žmonės iš kelių rajonų...“, „...toli, nelabai patogų...“, „...šeima gyvena kitur, kitame mieste, rajone...“, „...rajonai bendradarbiauja...“, „...Ne visuose rajonuose atsiranda įstaigų norinčių šia veikla užsiimti...“, „...atsisako, nes būna nepatogu atvažiuoti... „...beveik 100 kilometrų reikia važiuoti į vieną galą...“... bendradarbiaujam su 6 savivaldybėmis...“.
	Priežastys, kodėl konsultacijos nepageidaujamos po įvaikinimo.	„...Tėviai bijo suklysti...“, „...Bijo ir nenori būti vertinami, įvertinti, aptarinėjami...“, „...pirmiausiai reikia pripažinti, kad turi problemų, sunkumų...“, „...Jeigu darbuotojas yra vertintojas, tai yra sunku pasakyti, kad suklydau...“
	Sisteminio socioeducacinio darbo stoka	„...neturime galimybių organizuoti ir savipagalbos grupių...“, „...paslauga per eilę metų nebuvo įtraukta į socialinių paslaugų katalogą...“, „...nelaikoma socialine paslauga...“, „...kurie ieškotų pagalbos ir norėtų konsultacijos... „...daugiau kad ir niekas labai daug nekonsultuoja...“, „...ar kažkas tikrai galėtų padėti...“, „...Nu jeigu reikėtų, tai ir važiuotum...“, „...nėra sukurta jokia sistema...“, „...kas kaip moka, tas taip šoka...“.
	Ribotas bendravimas ir socioeducacinių paslaugų teikimas šeimoms, po įvaikinimo fakto paskelbimo	„...tai būna laiškas bendras...“, „...nėra privalomi...“, „...kai kurios yra geranoriškos...“, „...tai tikrai nėra privalu...“, „...neturėjome nei vieno atvejo, kad <...> būtų reikalaujama paslaugos...“, „...tai yra daugiausia per mūsų iniciatyvą...“, „...Tik su tomis, kurios parodo norą...“, „...Kai kurie atsiliepia...“, „...Kai kurie niekada nebesiropo...“, „...tokių būna visai nedaug...“, „...sunku vertinti apie „dažniausiai“...“, „...Būna atvejų, kai dar kažko reikia...“, „...tiesioginių ryšių nepalaiko...“, „...Tik tuo atveju, jei pati šeima parodo iniciatyvą...“.

Socioeducacinių konsultacijų teikimo poreikis	Įvaikinti besiruošiančių šeimų pageidaujamos konsultacijos	„...pageidauja individualaus dėmesio...“, „... Norėtus ir kuo daugiau informacijos apie vaiką sužinoti...“, „...labai norėtusi turėti kažkokią saugią priebėgą – žmones išmanančius savo darbą...“, „...norėčiau su kažkuo pasiklabėti...“, „...tikrai nebijočiau kreiptis pagalbos...“, „...gerai vertinu, jeigu iškils nesklandumai...“, „... Po užsiėmimų šeimos pasilieka asmeniniams pokalbiams...“, „...atsineša savo rūpimus klausimus...“, „...“
	Vaikų globos namų darbuotojų pageidujamų konsultacijų poreikis	„... Įstaigos darbuotojų nekonsultuoja niekas...“, „...Ypatingai reikia psichoterapeutų pagalbos ir palaikymo...“, „...Niekas nekonsultuoja ir pačių darbuotojų...“,
	Įvaikinusių šeimų pageidaujamos gauti socioeducacinės paslaugos	„...atsineša daug klausimų ir minčių, nuo to, kad „jis manęs nemylė“, „neklauso“, „bjauriai elgiasi mokykloje“, „nemoka žaisti“, „nemoka draugauti“, „jaučiu, kad yra nedėkingas“, „mano vaikas labai bijo“, iki tokių dalykų „išdaužė langą“, „nori susirasti savo biologinius tėvus“, „atsirado biologiniai tėvai“, „atsirado seserys ir broliai...“, „...visais atvejais be išimties atsiranda problemų...“, „...Vien tas toks labai paprastas išsišnekėjimas ir pasikalbėjimas irgi tas duotų...“, „Stebuklingi dalykai yra vieną kartą susitikimas į metus. Įtėvių sąskrydžiai tie vadinami...“, „...reikia to bendravimo mums visiem kartu...“

Analizuojant statistiką, kurią pateikia Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba yra aišku, jog pagrindinė – įvadinė GIMK mokymų programa, skirta besirengiančioms šeimoms yra populiari, nes privaloma. Tačiau antrąją mokymų dalį, kuri skirta jau įvaikiniams asmenims ir šeimoms, renkasi gerokai mažesnė tėvių dalis, negu pirmąją programos dalį. Vilnius ir Kaunas yra tie Lietuvos miestai, kuriuose veikia daugiau negu viena GIMK mokytojų pora. Mažesniuose šalies regionuose gyvenantys tėviai netenka galimybės bendrauti po įvaikinimo, dėl nepatogaus susisiekiimo ir kitų iškylančių sunkumų. Tyrime dalyvavę tėviai išsakė nuomonę, jog ne visada turi kur palikti savo mažus vaikus, nepatogus susitikimo laikas.

(1) „Atvažiuoja žmonės iš kelių rajonų“, (2) „ toli, nelabai patogu“, (3) „šeima gyvena kitur, kitame mieste, rajone“, (4) „rajonai bendradarbiauja“, (5) „atsisako, nes būna nepatogu atvažiuoti,,(6) „beveik 100 kilometrų reikia važiuoti į vieną galą“, (7) „ bendradarbiaujam su 6 savivaldybėm.“

Problematika dėl didelių atstumų ir keblumų dėl susisiekiimo atsispindi ir galvojant apie savivalbos grupių kūrimą ir veiklų organizavimą. Kiekvienoje bendradarbiaujančioje savivaldybėje tektų kurti savivalbos grupę, o tai reiškia, jog tektų važinėti GIMK specialistams. Kol veikla vykdoma projekto principu, o darbas GIMK programoje yra antraeilis – tai įgyvendinti sudėtinga.

(1) „neturime galimybių organizuoti ir savipagalbos grupių“, (2) „paslauga per eilę metų nebuvo įtraukta į socialinių paslaugų katalogą“, (3) „nelaikoma socialine paslauga“

Taip pat nenorą kreiptis pagalbos ir konsultuotis dėl kylančių sunkumų įtakoja baimė būti vertinamam ir nenoras pasirodyti mažiau sugebančiais ar daugiau klystančiais tėviais. Noras pagrįsti įvaikinimo motyvaciją, įrodant savo, kaip tėvų kokybiškai atliekamas funkcijas.

(1) „Tėviai bijo suklysti“, (2) „Bijo ir nenori būti vertinami, įvertinti, aptarinėjami“, (3) „pirmiausiai reikia pripažinti, kad turi problemų, sunkumų“, (4) „Jeigu darbuotojas yra vertintojas, tai yra sunku pasakyti, kad suklydau“

Situaciją apsunkina ir tai, kad nėra koordinuoto ir sistemingo Socioedukacinio darbo. Specialistai dirbantys su tėvių parengimu sugebėtų atliepti tėvių poreikius, jeigu šie kreiptųsi, tačiau programa yra tik rekomendacinio pobūdžio ir pagalba gali būti teikiama tik esant tėvių pageidavimui. Nėra privalomo palydėjimo, ar laikino stebėjimo.

Įtėvių šeimų bendravimas po įvaikinimo paskelbimo yra grindžiamas tik pačių šeimų savanoriškumu. Kai kurios įstaigos sugeba šeimas palydėti ir suteikti tinkamą konsultaciją, tačiau tam naudoja vidinius žmogiškuosius resursus. Patys nuolat šeimomis domisi, palaiko su jomis ryšius.

(1) „tai būna laiškas bendras“, (2) „nėra privalomi“, (3) „tai tikrai nėra privalu“, (4) „neturėjome nei vieno atvejo, kad <...> būtų reikalaujama paslaugos“, (5) „tai yra daugiausia per mūsų iniciatyvą“, (6) „Tik su tomis, kurios parodo norą“.

Nepaisant to, jog valstybė nupirko licenciją PRIDE programai, ją sėkmingai pritaikė Lietuvos kontekstui, tačiau akivaizdu, kad iki galo nesudarė sąlygų, socialiniams darbuotojams kokybiškai vykdyti savo funkcijas, veiklą perkelti iš projektinės veiklos į etatinio darbo modelį.

Siekiant išsiaiškinti, kokios pagalbos dažniausiai kreipiasi tėviai, paaiškėjo, jog dažniausiai svarbus individualus dėmesys, jautrus priėmimas ir supratimas. Kartais šeimoms reikalingas tiesiog išklausa, palydėjimas ir ne visuomet patarimai ar mokymai.

(1) „pageidauja individualaus dėmesio“, (2) „Norėtųs ir kuo daugiau informacijos apie vaiką sužinoti“, (3) „labai norėtųsi turėti kažkokią saugią priebėgą – žmones išmanančius savo darbą“, (4) „norėčiau su kažkuo pasiklabėti“, (5) „tikrai nebijočiau kreiptis pagalbos“

Poreikis konsultuotis po įvaikinimo fakto neabejotinai išlieka. Šeimos atsineša klausimus, kurie neramina dėl tam tikrų gyvenimo pokyčių, susijusių su vaiko buvimu naujoje šeimoje.

Visos šeimos, auginančios įvaikintus vaikus, poreikį pagalbai, ir turi siekti bendrauti su kitomis įvaikinusiomis šeimomis, tuo būdu gauti palaikymą ir palaikyti kitus. Teikdami paslaugas šeimoms po

įvaikinimo, socialiniai darbuotojai turėtų orientuotis į grupės paramą ir individualias konsultacijas. Tam būtina plėtoti palaikymo sistemą.

Aptarus ir išanalizavus visus darbe pateikiamus duomenis galime kelti klausimą - kokios galimybės šiandien Lietuvoje turėti ne tik uždarą įvaikinimo modelį, kuris dažniausiai atliepia tėvių jausmus ir poreikių tenkinimą ir ne visada geriausiai atstovauja vaiko interesus, bet ir atvirą ar pusiau atvirą modelį? Kiek mūsų visuomenė tam pasirengusi?

Išvados

1. Teoriniu aspektu įvaikinimas yra procesas, yra reikšmingas įvykis abiejų šalių – tėvų, bei ketinamų įvaikinti vaikų atžvilgių žvelgiant iš psichosocialinės raidos pusės. Šiuo atveju, įvaikinimas yra esminis, veiksnys kuris gali padėti tėvų globos netekusiam vaikui integruotis ir realizuoti save jį supančiame pasaulyje. Lietuvos nacionalinio įvaikinimo praktikoje socialinio pedagogo vaidmuo įvaikinimo procese yra menkas. Socialinis pedagogas dirbantis vaikų globos namuose gali prisidėti prie įvaikinti ketinamų vaikų parengimo, tačiau tai priklauso nuo pačio specialisto noro ir savanoriško įsitraukimo. Socialinio pedagogo funkcijose nėra reglamentuojamas darbas, kuris yra skirtas būsimų įvaikių ir tėvų ruošimui. Šiandienos situacijoje socialinis pedagogas gali tik nukreipti asmenis į tam tikras institucijas, esant poreikiui, kuriose asmuo sulaukia pagalbos.

Socioedukacinės konsultacijos tampa priemone padedančia įvaikiui sėkmingai socializuotis, kurti patvarius santykius, saugiai prisirišti. Jos būtinos ir tėviams. Siekiant patenkinti tėvų poreikius konsultuotis ir būti tinkamai pasiruošusiems įvaikinimui 2007m. Lietuva įsigijo bendrąją globėjų ir tėvų rengimo programą PRIDE (Parents Resources for Information, Development and Education). Nuo 2012 metų pakeistas programos pavadinimas į GIMK (Globėjų ir tėvų mokymas ir konsultavimas). Pradėtas programos įgyvendinimas sudarė galimybes daugiau dėmesio skirti būsimų tėvų paieškai, rengimui. Taip pat atsirado galimybė įvaikinusiems asmenims konsultuotis po įvaikinimo.

Nesprendžiamu klausimu kol kas lieka vaiko, kurį ketinama įvaikinti paruošimas. Lietuvoje vieninga sistema neegzistuoja

2. Atlikta tyrimo duomenų analizė leidžia daryti išvadas, jog dažniausiai Lietuviškame nacionaliniame įvaikinimo kontekste pasitaikanti įvaikinimo motyvacija – negalėjimas susilaukti biologinių vaikų. Ši motyvacija orientuota į tėvų poreikių tenkinimą ir siekį patenkinti tėvystės, neišpildytus lūkesčius. Tokia motyvacija negali geriausiai atitikti vaiko poreikių, nes tėvų šeimos per įvaikinimą bando išspręsti savo bevaikystės klausimą. Tėvų siekis nuneigti biologinę vaiko praeitį dar kartą patvirtina, jog įvaikinimo procesas, paremtas nevaisingumo motyvacija orientuotas ne į pagalbą vaikui, o į siekį tapti vieninteliais vaiko tėvais. Tėvai nerimaujantys dėl biologinės šeimos egzistavimo, dažnai susiduria ir su sunkumais, dėl atviro kalbėjimo su vaiku. Tampa sunku apsispręsti kada ir kokiomis aplinkybėmis palankiausia su vaiku kalbėti apie įvaikinimo situaciją.

Apsisprendimą įvaikinti įtakoja skirtingi reiškiniai – dažniausiai pasitaikanti motyvacija pirminis ir antrinis nevaisingumas, taip pat svarią įtaką daro artimųjų palaikymas.

Iš anksto susidaryta klaidinga nuomonė apie proceso eigą, sudėtingumą ir neegzistuojančius reikalavimus tampa vienu iš veiksnių stabdančių įvaikinimą, kaip ir nerimas dėl privataus gyvenimo praradimo. Artimųjų nepalaikymas ir nepritarimas įvaikinimo galimybei gali daryti ir neigiamą įtaką sprendimo priėmimui.

Iš įvaikinimo proceso metu tėviams kylančias baimes galime susieti su šiais veiksniais: (1) Baimė dėl įvaikinamo vaiko prigimtinių veiksnių - siejami su vaiko biologine praeitimi; (2) Nerimas dėl iš visuomenės ateinančios vertinimo ir emocinio spaudimo - siejami su tėvių patirtimi; (3) Baimė dėl atviro bendravimo su įvaikintu vaiku ir iš to kylantys padariniai – siejama su įvaikio poreikių tenkinimu. Tėviai baiminasi vaiko genetikos ir galimų ligų, kurias tiesiogiai linkę sieti su vaiko biologinių tėvų gyvenimo būdu, bei priklausomybėmis, tačiau kur kas didesnę nerimą kelia biologinės šeimos ir kitų artimųjų egzistavimas ir galimybė, jog ateityje jie gali atsirasti tėvių gyvenime, kaip nepageidaujamas šalutinis įvaikinimo produktas.

Nors visuomenės požiūris pastaruoju metu yra kintantis ir nevienareikšmiškas, įvaikinti ketinančios poros jaučia nerimą, įtampą dėl to, jog įvaikinimo procesą lydi įvairūs gandai, mitai, ir sudaromas įspūdis, jog siekiama nuslėpti reikšmingus faktus. Didelę įtaką, tokio įvaizdžio formavimui daro žiniasklaidos priemonės, kurios pateikia dramatiškas istorijas, kurios neretai skamba atgrasiai ir baugina savo dramatiškumu.

Šeimoms esančioms keblioje situacijose dažnai stinga palaikymo, ir nėra sukurtas mechanizmas. Nors valstybė įsigijo globėjų ir tėvių rengimo PRIDE (šiuo metu vadinamos GIMK) licenciją, tačiau darbas nėra išplėtotas iki optimalaus paslaugų teikimo tinklo.

Viena iš didžiausių įvaikinimo sunkumų – proceso išplėstumo problema, instituciniu atžvilgiu. Iš įvaikinimo procese dalyvaujančios institucijos dažnai nebendradarbiauja ir nebendradarbiauja tarpusavyje, tačiau siekia to paties tikslo – tenkinti vaiko poreikius. Kai kurios įstaigų funkcijos dubliuojasi, ir dėl to yra vykdomos netikslingai.

3. Lietuvoje egzistuoja vieninga globėjų ir tėvių paieškos, mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Pradėjusi veikti 2007 metais, ir tuo metu vadinama PRIDE, kurios licencija nupirka iš Jungtinių Amerikos Valstijų bei pritaikyta Lietuvos kontekstui, tačiau nuo 2007 metų paslauga nebuvo įtraukta į Lietuvos socialinių paslaugų katalogą ir vis dar vyksta kaip projektinė veikla. Tai apsunkina paslaugų teikimą, nes daugeliui GIMK atestuotų socialinių darbuotojų tai yra antraeilės pareigos, kurių kokybę riboja laiko bei išteklių stoka.

Procesas sudėtingas ir dėl geografinės aprėpties. Ne visi rajonų centrai turi parengę savo GIMK programos mokytojus, todėl rajonų savivaldybėms tenka bendradarbiauti rengiant įtėvius. Tai sudaro keblumą, dėl galimybės susisiekti, reguliariai dalyvauti užsiėmimuose.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog dalis su įvaikinimu susijusių specialistų mano, jog šalyje egzistuojantis biurokratinis darbas yra pernelyg išsiplėtojęs, o tai eikvoja laiko sąnaudas ir dėl ilgo informacijos perdavimo kelio nukenčia darbo kokybė. Dvi pagrindinės institucijos, dalyvaujančios svarbiausiame , įtėvių ir įvaikinamų vaikų rengimo, etape – GIMK specialistai ir vaikų globos namų darbuotojai nebendruoja visiškai, o suporavimo procesą vykdo savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai arba Valstybės vaiko teisių apsaugo ir įvaikinimo tarnyba, kurie tiek įtėvius, tiek įvaikinamus vaikus pažįsta tik susipažinę su jų dokumentais, kuriuos gauna iš GIMK atestuotų socialinių darbuotojų ir vaikų globos namų atsakingų specialistų. Pastarieji, geriausiai pažįstantys įtėvių šeimas ir vaikus suporavimo procese nedalyvauja, nors valstybės deklaruojamuose dokumentuose yra pabrėžiama, jog įvaikinimo procese visada ieškoma šeima geriausiai atitinkanti vaiko poreikius.

Vertinant vaiko teisių apsaugos ir palaikymo politiką, įvaikinimo procese daugelis tyrimo dalyvių akcentavo , jog apibendrinta ir vieninga politikos sistema neegzistuoja, yra tik pavieniai elementai, kuriems trūksta koordinavimo, apjungimo ir nuoseklumo.

Lietuvoje nėra sukurta vieninga vaikų parengimo įvaikinimui sistema. Tai išlieka opus klausimas, nes vaikų parengimas įvaikinimui paliekamas globos namų kompetencijai, ir kiekviena institucija bando šią problemą spręsti skirtingai. Vieni vaikus rengia atsakingai ir nuoširdžiai, kitos institucijos iš viso nemato prasmės stengtis dėl tokio vaikų parengimo. Bet koku atveju šioje plotmėje lieka daug neiškumų. Tačiau reikia prisiminti, jog deramas įtėvių ir vaikų apsirengimas yra įvaikinimo proceso sėkmės garantas.

Socioeducacinių paslaugų poreikis yra aktualus ir rengiantis įvaikinimui ir jau po įvaikinimo fakto apskelbimo, tačiau įtėvių šeimos pageidauja atsiriboti nuo kontroliuojančių institucijų, o pagalbą teikiančią darbuotoją priima kaip artimą, ne kontroliuojantį ir vertinantį, tačiau išklausantį ir suprantantį, šeimai artimą žmogų.

Išreiškiant socioeducacinių paslaugų poreikį akivaizdu, jog dažniausiai pasigendama individualių konsultacijų dėl tam tikrų išryškėjusių vaiko elgesio bruožų, bei situacijų kylančių dėl santykio su aplinka.

Daug dėmesio tikimasi iš savigalbos grupių, kurių organizuojama nėra daug, dėl nepalankių darbo sąlygų, projektinės veiklos rėmuose.

Socialinis pedagogas įvaikinimo procese dalyvauja tiek, kiek tai reikalinga parengiant vaiką įvaikinimui pagal globos namų nuostatus. Tačiau žvelgiant iš perspektyvos, ateityje sukurti vaikų parengimo įvaikinimui vieningą programą, tai puiki plotmė socialinio pedagogo veiklos plėtojimui, nes būtent socialinis pedagogas dažnai būna arčiausiai vaiko, atstovauja jo interesus, pažįsta, gali atliepti vaiko poreikius.

Lietuvoje bandoma sukurti veikiančią sistemą, kurios kai kurie elementai yra išstobulinti (pavyzdžiui GIMK atestuotų darbuotojų kompetencijos, apsirengimas), tačiau didelė veiklos sritis vis dar chaotiška ir nėra sisteminga. Tai kelia negatyvų vertinimą, įvaikinimas nėra populiarus, nes atsakingos institucijos nepajėgia sugriauti nusistovėjusių mitų. Vertinant atliktą darbą daroma įžvalga, jog didžiausia siekiamybė sukurti Valstybę be vaikų globos namų institucijų, su motyvuotais ir į pagalbą vaikui orientuotais tėvais, pasiryžusiais per vaiko poreikių tenkinimą išpildyti savo tėvystės lūkesčius

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

„Projektinė dalis“

1. Projekto aprašymas

1.1. projekto anotacija

Visuomeninės organizacijos „X“ projektas „**ĮVAIKINIMĄ SKATINANČIŲ VEIKSNIŲ AKTYVINIMAS, BEI SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ KOORDINAVIMAS „Y“ SAVIVALDYBĖJE**“. Teikiamas „Z“ fondui.

Projekto rengėjas ir vykdytojai – visuomeninė organizacija „X“, veikianti nuo 2005 metų „Y“ mieste. Aktyviai dirbanti socialinės pagalbos vaikams ir paaugliams teikimo srityje. Sėkmingai įgyvendinusi 14 projektų, iš kurių naudą turėjo 13 Lietuvos rajonų, 2000 asmenų (specialistų ir klientų). Vykdytojai – visuomeninės organizacijos „X“ globos ir įvaikinimo skyriaus konsultuojantys darbuotojai.

Projekto vadovė - visuomeninės organizacijos „X“ globos ir įvaikinimo skyriaus vedėja A.B.

Kitos bendradarbiaujančios įstaigos ir organizacijos:

- „Y“ rajono savivaldybės administracijos socialinių paslaugų skyrius
- Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba
- „Z“ parapijiniai vaikų globos namai
- „Y“ miesto vaikų globos namai
- Savanoriška tarnyba

Projekte taikomi metodai:

1. Viešųjų ryšių komunikacijos planu parengimas, siekiant populiarinti įvaikinimą
2. Įtėvių paieška, atranka, konsultavimas ir palydėjimas viso įvaikinimo proceso metu
3. Vaikų globos namų ugdytinių, besirengiančių įvaikinimui konsultavimas
4. Mokymai vaikų globos namų darbuotojams
5. Įtėvių savigalbos grupių organizavimas
6. Įtėvių šeimų švenčių rengimas

Projekto biudžetas: 74 216 Lt.

Prašoma parama: 65 000 Lt.

Projekto trukmė: 24 mėnesiai

Projekto įgyvendinimo laikotarpis: 2014.10 .01 – 2016.10.01

1.2. Projekto tikslas

Organizuoti potencialių įtėvių paiešką, rengimą, atranką bei konsultavimą ir sudaryti sąlygas sistemingam, savalaikiam ir kvalifikuotam socioeducacinių paslaugų teikimui įvaikinimo proceso metu.

1.3. Projekto uždaviniai

1. Populiarinti įvaikinimą
2. visapusiškai rengiant potencialius įtėvius, suteikiant socioeducacinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių žinių.

3. Organizuoti tėvų palaikymo, bei konsultavimo veiklas, po įvaikinimo fakto paskelbimo.
4. Organizuoti pagalbos tinklą vaikų globos namų personalui, ruošiant ugdytinius įvaikinimui.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys³³

Remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pateiktais duomenimis 2011 metais 93 Lietuvos Respublikos piliečių šeimos (asmens), nuolat gyvenančios Lietuvoje, įvaikino 101 tėvų globos netekusį vaiką. 2012 metais 92 sutuoktinių poros ir 6 nesusituokę asmenys (moterys), nuolat gyvenantys Lietuvoje, įvaikino 112 tėvų globos netekusių vaikų. 2013 metais iš 107 Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvoje, įvaikino 107 vaikus. 2011 metais 88 Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių užsienyje, ir užsienio piliečių šeimos įvaikino 144 vaikus. 2012 metais 70 užsieniečių ir Lietuvos piliečių, nuolat gyvenančių užsienyje, pernai įvaikino 98 vaikus. Per 2013 metus 59 šeimos įsivaikino 80 vaikų (42 šeimos įsivaikino po vieną vaiką, 13 šeimų – po 2 vaikus, o 4 šeimos – po 3 vaikus)

Apibendrinant duomenis palyginimui turime šiuos skaičius:

Metai	Lietuvoje įvaikinę asmenys	Lietuvoje įvaikinti vaikai	Užsieniečiai įvaikinę Lietuvos vaikus	Į užsienį įvaikinti vaikai iš Lietuvos
2011	93	101	88	144
2012	98	112	70	98
2013	107	107	59	80
Iš viso:	298	320	217	322

Analizuojant trijų metų statistinius duomenis tampa akivaizdu, jog mažesnis kiekis užsienyje gyvenančių tėvų įvaikina daugiau vaikų iš Lietuvos, nei mūsų šalies piliečiai. Tai leidžia daryti prielaidą, jog nacionalinį įvaikinimą skatinančios programos funkcionuoja ne tiek efektyviai

Rajonų vaiko teisių apsaugos skyriai, savo kompetencijos ribose, kiekvienam asmeniui ar šeimai, pageidaujančiam įvaikinti vaikus, teikia konsultacijas, supažindina su įstatymine baze reglamentuojančia įvaikinimą, teisiškai atstovauja proceso metu vaiko interesus..

Tačiau nei viename aplinkiniame rajone nėra organizacijos, kuri vykdytų specialius mokymus ir ruoštų būsimus tėvus, teiktų konsultacijas ir paslaugas esamiems tėviams pagal paruoštą mokymo programą.

2014 metais buvo atliktas tyrimas „Socioedukacinio konsultavimo įvaikinimo procese tikslingumas ir poreikis: esama situacija ir siekiamybė“. Tyrimo ataskaitos duomenimis matoma tendencija, jog aktyviai funkcionuoja ir tikslingai veikia atskiri įvaikinimo procedūroje dalyvaujantys skirtingi elementai (teisinis atstovavimas, tėvų rengimas, mokymai), tačiau stokojama apjungtos ir vieningos veiklos, teikiant socioedukacines paslaugas bei konsultacijas, įvaikinimo proceso metu. Nurodomas tėvų konsultacijų poreikis, visuose įvaikinimo stadijose (priimant sprendimą, apsisprendus, laukiant pasiūlymo, poravimo metu, palaikymo po įvaikinimo fakto paskelbimo). Taip pat kaip viena iš esminių problemų analizuojama vaikų parengimas įvaikinimui, kurio

³³ Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

organizavimui nėra parengtos metodinės nuorodos ir atskiros programos. Akivaizdu, jog veikiantis mechanizmas yra apsunkintas jame dalyvaujančių organizacijų gausos, kurių funkcijos ne visuomet yra aiškios ir tikslingos adekvačiose situacijose.

Siekdami spręsti kylančias problemas, teikiame šį projektą, siekiant patenkinti atsiradusį poreikį.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (valstybės žinios, 1995, nr. 60-1501). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (valstybės žinios, 1996-04-12, nr. 33-807). Lietuvos Respublikos seimo nutarimas dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo (valstybės žinios, 2003-05-30, nr. 52-2316). Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo (valstybės žinios 2002, nr. 35-1275). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl įvaikintųjų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo (valstybės žinios, 2004, nr. 98-3653).

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės

- Įvaikinti ketinančios šeimos bei pavieniai asmenys
- Įvaikinusios šeimos ir pavieniai asmenys
- Vaikų globos namų ugdytiniai

Iš viso planuojam, jog iš projekto naudą gaus ne mažiau kaip 150 socialinių paslaugų gavėjų, neišskiriant lyties.

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.		MĖNESIAI																							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Veiklos susijusios su programos viešiniu	Straipsniai apie „Y“ rajono vietinėje spaudoje																								
	Internetinės svetainės sukūrimas bei eksploatavimas																								
	Reprezentacinės atributikos (knygų skirtukai, lapeliai užrašams, rašikliai) įsigijimas																								
Veiklos organizuojant	Socioedukacinės individualios konsultacijos tėviams																								
	Savivalbos grupės tėviams, turintiems vaikus																								

gyvenantiems vaikams, suteikiama galimybė augti šeimos aplinkoje (2) ketinami įvaikinti vaikai gauna profesionalias konsultacijas, sistemingą pasiruošimą įvaikinimui, pagal parengtą programą, tai sumažina išgyvenamas baimes, nerimą, nepasitikėjimo jausmą ir suteikia atsakymus į išskylančius klausimus.
5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)
Projekto metu planuojama sukurti: <ol style="list-style-type: none"> 1. Vaikų globos namų ugdytinių paruošimo įvaikinimui programa 2. Rekomendacijas vaikų globos namų darbuotojams, dėl darbo, rengiant ugdytinį įvaikinimui. 3. Straipsnių publikacijos spaudoje, skatinant įvaikinimo populiarinimą. 4. Įtaigią socialinę reklamą, transliuojamą internetiniuose puslapiuose.
5.3. Projekto tęstinumas
Planuojama projektą tęsti ir po jo veiklų užbaigimo, aprėpiant šalia esantį „M“ rajoną, išlaikant tas pačias tikslines grupes.
5.4. Numatomas poveikis:
5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)
Projektu siekiama įgyvendinti skatinami socialiniai tikslai, siejami su žmonėmis Šiuo atžvilgiu tvarios plėtros tikslas - aukšta gyvenimo kokybė, kuria gali džiaugtis visi visuomenės nariai. Tvari plėtra socialine prasme galima tik tada, kaip žmonės jaučia, jog su jais teisingai dalinamasi sukurtais gėrybėmis, jie jaučiasi saugūs ir galintys išreikšti savo nuomonę, į kurią yra įsiklausoma, atliepiami jo poreikiai. Projektas pasižymi elementais, skatinančiais tvarią plėtrą - skaidrus projekto valdymas, remiama specifinius poreikius turinti visuomenės dalis, atliepiami jų poreikiai. Prisidedama prie diskriminaciją mažinančių iniciatyvų
5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)
Vertikalieji prioritetai „VEIKLI IR SOLIDARI VISUOMENĖ“ srityse: 1. Skurdo ir socialinės atskirties prevencija ir socialinės sanglaudos stiprinimu. Rezultatyvi šeimos politika turi garantuoti kiekvienam vaikui galimybę sveikai augti ir visapusiškai vystytis, tėvams sudaryti sąlygas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Projektas atspindi šio prioriteto keliamus reikalavimus, veiklos tikslingai nukreiptos ir teikia paslaugas, susijusias su visapusiško ugdymo ir ugdymosi galimybėmis.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2013metai Lt.	2014 metai Lt.	Išlaidos iš viso Lt.
1.	Projekto administracinės išlaidos			
	Darbuotojų atlyginimas: 1 etatas x 15 x 122 = 1,830 x 7 mėn. = 12,810 1 etatas x 12 x 122 = 1,464 x 7 mėn. = 10,248	23058	23058	46116
	Iš viso:	23058	23058	46116
2.	Straipsniai apie „Y“ rajono vietinėje spaudoje	600	800	1400

	Internetinės svetainės sukūrimas bei eksploatavimas	2300	0	2300
	Reprezentacinės atributikos (knygų skirtukai, lapeliai užrašams, rašikliai) įsigijimas	4000	2500	6500
	Iš viso:	6900	3300	10200
3.	Mokymai įtėviams, ketinantiems įvaikinti Darbo priemonės	150	150	300
	Įtėvių šeimų šventė	3500	3500	7000
	Iš viso:	3650	3650	7300
4.	Konferencija su socialiniais partneriais	0	2000	2000
	Kitos išlaidos			
	Kanceliarinės prekės	200	200	400
	Telefoninis ryšys	600	600	1200
	Kuras transportui	3500	3500	7000
	IŠ VISO:	37908	36308	74216

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Lt
1. Paramos lėšos	
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	
4. Privačios lėšos	1216 Lt.
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) Labdaros-paramos fondas „Amerikos dukterys“	10000 Lt.

Literatūros sąrašas

1. Aceti, E. (2006) Pamatiniai žmogaus poreikiai, sunkumų išgyvenimas ir ugdomasis santykis. Parama šeimai: subsidiarumo patirtys, Vilnius
2. ACO. Adoptiontraining. <https://www.adoption.on.ca/adoption-training> (žiūrėta 2014 gegužės 13d.).
3. AdoptOntario. PRIDE (ParentResourcesforInformation, DevelopmentandEducation). <https://secure.adoptontario.ca/pride.main.aspx> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.).
4. Asher SR. (1990) Recentadvancesinthestudyofpeerrejection. PeerRejec-21.tioninChildhood. Ed. byAsherSR,CoieJD.Cambridge: CambridgeUniersityPress, 3-14
5. Astrauskienė A. (2001). Įvaikinimas Lietuvoje: teisiniai pagrindai ir įgyvendinimo problemos: magistro tezės.
6. Bagdonaitė M. (2007) Solidarumas prieš „lygesnius tarp lygiųjų“. [www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/58185 - 74k](http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/58185-74k) (žiūrėta 2014.04.20)
7. Barcer R. L. (1995) The Social Work Dictionary. – Washington
8. Bloznelienė D. (2010). Magistro baigiamasis darbas. Atvirumas įsivaikinus: įmočių patirtis. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100619_150917-56595/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2014m. balandžio 24d.).
9. Bowlby J. (1969). Attachment and Loss: Volume 1: Attachment. The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis. London
10. Braslauskienė R. (2002). Įvaikinimas Lietuvoje: situacija ir nuostatos. Socialinis darbas, Nr. 1. British Association for Adoption and Fosterig (BAAF).
11. Brodzinsky D. M. (1993) The future of children. Long-term Outcomes in Adoption. Rutgers University, New Brunswick, NJ
12. Bučytė L. (2013) Padedame tėvams, norintiems įsivaikinti vaikus. [www.bernardinai.lt http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-04-03-lina-bucyte-padedame-tevams-norintiems-isivaikinti-vaikus/98487/print](http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-04-03-lina-bucyte-padedame-tevams-norintiems-isivaikinti-vaikus/98487/print) (žiūrėta 2014.05.01)
13. Cairns, K. (2002) Attachment, Trauma and Resilience: Therapeutic Caring for Children.-
14. Chennells P., Morrison M.(1998) Talking about adoption to your adopted child. London: British Association for Adoption and Fosterig (BAAF),

15. Čepukienė V. (2011). Socialiniai mokslai, psichologija 06 S. Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio – socialinio funkcionavimo pokyčiai taikant į sprendimus suteiktą trumpalaikį konsultavimą. Recencija. Šiauliai: Šiaulių universitetas. http://www.psyjournal.vdu.lt/wp/wp-content/uploads/2011/08/IJP_8_2011_81.pdf (žiūrėta 2014m. balandžio 16d.)
16. Dulinskaitė, A. (2006) Visuomenės (Kauno m. gyventojų) požiūris į įvaikinimą: kurso darbas, LKKA.
17. Giedrimas Z., Ignatovičienė S., Breidokienė R., Ignatovič E. (2013) Vaikas gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir tėviams. Vilnius.
18. Gruiniūtė E. (2011). Įvaikinimas: tarp lūkesčių ir realybės http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/ivaikinimas-tarp-lukesciu-ir-realybes.d?id=52227495#ixzz32fJNPoJmVisi (žiūrėta 2014.05.04)
19. Gustatienė, A. (2010). „Pelkių karaliaus dukra“ ir įvaikinimo dilemos. Kaunas
20. Hirachi Travis (1969). Causes of Delinquency. Berkeley: University of California Press http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/adoption/index_lt.htm# (2014 balandžio 17d.) http://www.vaikoteises.lt/lt/ivaikinimas/kas_yra_ivaikinimas/ (žiūrėta 2014m. balandžio 30d.).
21. Ivanauskienė F., Kliknaitė J. (2008). Savanoriška vaikų globa: edukacinės vertės aspektas. http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/08_04_20/27_ivanauskiene%20kliknaite.pdf (žiūrėta 2014m. balandžio 20d.).
22. Jonuškienė D. (2009). Magistro baigiamasis darbas. Ar įvaikinimo konfidencialumas nepažeidžia vaiko giminaičių pagal kilmę teisių? http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090730_094550-92260/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.)
23. Jūsų Europa. (2012). Įvaikinimas.
24. Kardelis K., Kardelienė L. (2007). Specialusis ugdymas. Specialiųjų globos namų ugdytinių psichosocialinės sveikatos ir požiūrio į mokymąsi sąsajos. 1 (16), p 42-53. <http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16927.pdf> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.)
25. Keršytė, B. (2004). Socialinio darbuotojo vaidmuo dirbant su asmenimis, norinčiais įsivaikinti: baigiamasis darbas. Kauno kolegija.
26. Krasauskaitė K. (2010). Magistro darbas. Socioedukacinės pagalbos organizavimas vaikų įvaikinimo procese. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100707_123241-03322/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2014m. balandžio 20d.)

27. Kregždienė I. (2005). Magistro darbas. Socialinis pedagogas – pagalbos šeimai koordinatorius. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050608_113408-22969/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2014m. balandžio 17d.).
28. Kukauskienė, J. (2000) Įvaikinimo motyvacijos svarba//Artuma. Nr.9.P.17-18.
29. Leliūgienė I. (2003) Socialinė pedagogika, Kaunas.
30. Liesytė, A.(1995). Visuomeninių globos organizacijų Lietuvoje istorija iki 1940 metų: magistro tezės / KTU.
31. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
32. Lietuvos Respublikos Seimo 2003m. gegužės 20d. Nr. IX-1569 Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2316.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 1422 „Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka“//Valstybės žinios. 2002, Nr.90-3856.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007m. spalio 31d. nutarimas Nr. 1193. Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 118-4817.
35. Liobikienė T.N., Radvilienė K. (2009) Įvaikinusių tėvų socialinės paramos poreikis. Socialinis darbas, patirtis ir metodai.
36. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įvaikinimas. <http://www.vaikoteises.lt/lt/idomu/ivaikinimas/> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.). (žiūrėta 2014m. gegužės 13d.).
37. Malinauskas, V. (2011) Medžiaga iš Respublikinės ekumeninės konferencijos „Šeima –Bažnyčios ir valstybės pagrindas“, Kaunas.
38. Miškinis, K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
39. Padolskienė M. (2010). Magistro darbas. Senelių vaidmenys įvaikiusiose šeimose: įtėvių patirtis. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120207_093708-42935/DS.005.0.01.ETD(žiūrėta 2014m. balandžio 30d.)
40. Padolskienė M. (2012) Senelių vaidmenys įvaikiusiose šeimose: įtėvių patirtys. Magistro darbas. VDU. Kaunas
41. Pavao, J. M. (1998) Family of Adoption. - Boston.
42. Pileckaitė- Markovienė M., Lazdauskas T., (2007). Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius.

43. Polukordienė K.O. (2008) Netekčių psichologija. Panevėžys
44. Radvilienė K. (2008). Magistro baigiamasis darbas. Įvaikinimo patirtys atskleidžiant socialinės pagalbos galimybes. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20090113_105725-64036/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2014m. gegužės 3d.).
45. Raslavičienė, G. (2001). Pažeisti socialiniai ryšiai ir vaikų psichoemocinė sveikata. Sociologija: praeitis, dabartis, perspektyvos : mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas.
46. Sagatys G. (2006) Vaiko teisė į šėmos ryšius. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių psaugos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius
47. Saukienė I. (2012) Revoliucinė žinia tėvams: vaiko charakterį formuoja genai, o ne auklėjimas. http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/revoliucine-zinia-tevams-vaiko-charakteri-formuoja-genai-o-ne-auklejimas.d?id=55754429. (žiūrėta 2014.05.06)
48. Sternberg, R. J., ed. (1995). Encyclopedia of human intelligence. Macmillan.
49. Sutherland, E. H. (1937) The Professional Thief. Chicago: University of Chicago Press
50. Štuopytė E. (2011) Socioedukacinis darbas su vaikais bendruomenės centre. Kaunas
51. Triseliotis J., Shireman J., Hundleby (1997) M.Adoption: Theory, Policy and Practice, London, Cassell,
52. Umbrasienė N., Narkauskaitė L. (2010). Visuomenės sveikata. Psichosocialiniai veiksniai, lemiantys vaikų rizikingą elgesį. 3(50), p.24-29.
53. Vaitkevičiūtė I., (2004). Tarptautinis įvaikinimas Lietuvoje. Mykolo Riomerio Universitetas.
54. Valstybės kontrolė Valstybinio audito ataskaita Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausius interesus? 2014 m. sausio 31 d. Nr. VA-P-10-3-1
55. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2013). 2013 metų veiklos apskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.).
56. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2012). 2012 metų veiklos ataskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/2012mataskaitaGalutine.pdf> (žiūrėta 2014 gegužės 13d.).
57. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2012). Grįžtamosios informacijos apie užsieniečių įvaikintus vyresnius nei 10 metų vaikus analizė. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/gi2analize2012.pdf> (žiūrėta 2014m. balandžio 23d.).

58. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Apie GIMK. http://www.vaikoteises.lt/lt/globeju_iteviu_mokymas/apie_gimk/ (žiūrėta 2014m. gegužės 13d.).
59. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Įvaikinimas. <http://www.vaikoteises.lt/lt/idomu/ivaikinimas/> (žiūrėta 2014m. gegužės 12d.).
60. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2014). Kas yra įvaikinimas?
61. Varaškaitė R., (2010). Magistro darbas. Lietuvos vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija: problemos formulavimo analizė. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101125_190829-61537/DS.005.1.01.ETD (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.).
62. Vileikienė E. (2001). Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga. Vilnius.
63. Vitkauskas K., (2010). Viešoji politika ir administravimas. Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas. Nr 31., p. 133-146.
64. Vytautas A. ir kiti, (2002). Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia.
65. Vosylienė E. (2009). Socioedukacinis darbas su vaiku. Vilnius.
66. Žiugždaitė S. (2013). Bernardinai.lt. EzioAceti: „Lietuva gali tinkamai pasirūpinti savo vaikais“. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-05-03-ezio-aceti-lietuva-gali-tinkamai-pasirupinti-savo-vaikais/100228>. (žiūrėta 2014m. balandžio 15d.).

Summary

“Expedience and Need of Socio-Educational Consulting in the Process of Adoption: Current Situation and Aspiration”

Adoption is a process in which the parents and the children and their families, according to the origin between the personal and financial responsibilities and the dissolution of adoptive parents and adopted children and their relatives and their descendants between personal and property rights and obligations as the creation of relatives by origin.

In order to ensure a smooth and successful adoption process, and reducing the tension of the adopted child's adaptation time to adapt the new environment is essential for all socio-educational work during the adoption process, providing services to the family intends to adopt for the preparation of the child, to be adopted and the organization of post-adoption services for the fact of publication.

The study mentioned hypothesis - it is likely that the adoption process is complicated by the different authorities involved in the adoption process, not systematically providing socio-educational counseling.

The aim is to reveal for the adoption preparing families, children' and adoptive family's needs for socioeducational advice and assistance received. The study made it possible to reveal in the adoption process involved persons' consultation needs and the availability of socioeducational consultation. The data were processed using the content analysis. The study applied an interview technique, using a semi-standardized questionnaire. The given questions were open.

Subjects were selected according to the target population $N = 13$. The study included three social workers engaged in the preparation of families for adoption, two families preparing for adoption, 2 families and 1 person family which already adopted the child, 1 specialist - international adoption consultant, The Head of Child Rights Protection Division, 2 social workers working in child care homes, 1 Child Care home staff representative.

The results revealed that socioeducational advice is a significant factor influencing the success of adoption, but in Lithuania is formed only some elements of the system, and is the lack of coordination and consolidation.